

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Lenka Kudělková

DOMÁCÍ NÁSILÍ A JEHO PREVENCE

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum uzavření rukopisu: 15. listopadu 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 12. 2012

.....

Poděkování

Děkuji panu doc. JUDr. Tomáši Gřivnovi, Ph.D. za vedení práce, cenné rady a připomínky poskytnuté v průběhu jejího zpracování.

Obsah

Úvod	1
1 Domácí násilí	3
1.1 Pojem.....	3
1.2 Znaky.....	5
1.3 Formy	6
1.4 Příčiny domácího násilí.....	8
2 Pachatel domácího násilí.....	11
2.1 Profil pachatele.....	12
2.2 Ženy jako násilné osoby.....	14
2.3 Muži jako násilné osoby.....	15
3 Oběti.....	17
3.1 Viktimizace	17
3.2 Profil oběti.....	18
3.3 Psychické následky	19
3.4 Muži jako oběti	22
3.5 Děti jako oběti	23
3.6 Senioři jako oběti	25
3.7 Ženy jako oběti.....	27
4 Zákon o ochraně před domácím násilím	29
4.1 Zákon č. 135/2006 Sb.	29
4.2 Úloha policie při řešení domácího násilí.....	31
4.2.1 Vykázání	31
4.2.2 Proškolení policistů.....	36
4.2.3 Metoda SARA DN.....	37
4.3 Intervenční centra.....	38
4.4 Předběžné opatření	39
5 Ochrana poskytovaná trestním právem	45
5.1 Obecně o trestněprávní ochraně před domácím násilím	45
5.2 Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ).....	46
5.3 Trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ).....	48
5.4 Trestný čin nebezpečné pronásledování (§ 354 TrZ).....	49

5.5	Nepřekážení a neoznámení trestného činu (§ 367 a § 368 TrZ)	50
5.6	Souhlas s trestním stíháním.....	51
5.7	Předběžná opatření – navrhovaná novela trestního řádu.....	53
5.8	Návrh zákona o obětech trestných činů	54
6	Prevence domácího násilí	56
6.1	Obecně k prevenci.....	56
6.2	Prevence v případech domácího násilí.....	56
6.3	Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014	61
6.4	Občanská sdružení pomáhající obětem domácího násilí	64
	Závěr	66
	Seznam použité literatury a pramenů.....	71
	Summary.....	79
	Resumé.....	80
	Klíčová slova v českém a anglickém jazyce	81

Úvod

Problematika domácího násilí stála dlouho dobu stranou zájmu veřejnosti, ale i odborných kruhů. Situace se začala měnit až šedesátých a sedmdesátých letech minulého století s přijetím řady mezinárodních úmluv posilujících základní lidská práva a svobody a procesem zrovnoprávnění postavení mužů a žen.

Je velmi těžké poskytnout všestranný pohled na dané téma, neboť je předmětem zájmu řady oborů a každý z nich má vlastní kritéria pro jeho zkoumání a hodnocení. Není ani účelem mé práce zabývat se všemi specifiky domácího násilí. Vybrala jsem si oblasti, které jsou podle mého názoru důležité pro pochopení daného problému. Cílem mé práce je tedy popsat a zhodnotit instituty, které poskytuje český právní řád k ochraně před domácím násilím a to především institut vykazání a předběžného opatření zavedených zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

Tato práce je rozdělena do tří hlavních částí. První se bude věnovat obecně pojmu domácího násilí, jeho projevům, ale také jeho hlavním aktérům, tedy oběti a pachateli. Tyto poznatky budou následně využity v druhé části zabývající se českou právní úpravou domácího násilí.

Nejprve se zaměřím na klíčový zákon o ochraně před domácím násilím, jehož přijetí v roce 2006 zařadilo Českou republiku po bok států hlásících se k odpovědnosti za oběti domácího násilí. Pokusím se přiblížit tři pilíře a základní instituty, na nichž právní předpis spočívá.

Ačkoliv trestní právo představuje v právním řádu pouze prostředek ultima ratio, hraje nezastupitelnou roli v závažných případech domácího násilí. Proto je mu věnována celá kapitola. Mimo jiné se zde zaměřím na vybrané trestné činy a připravovanou úpravu v oblasti posílení práv obětí trestných činů.

Poslední část mé práce bude věnována prevenci, která bývá někdy neprávem opomíjena. I když právě zde spatřuji obrovský potenciál, neboť správně zaměřena osvěta a kampaně proti páchání domácího násilí, ale především soustavná výchova formují veřejné mínění. A čím citlivější bude společnost k vnímání násilí v rodině jako problému, tím efektivnější budou výsledky při řešení konkrétních případů. V konečném

důsledku je to také otázka peněz, neboť každoročně jsou ekonomické dopady domácího násilí mnohonásobně vyšší než investice do preventivních programů.

Diplomová práce byla zpracována podle české právní úpravy k 15. 11. 2012.

1 Domáci násilí

1.1 Pojem

Násilí patřilo od pradávna k prostředkům prosazování moci. Již v kmenových společnostech hrálo důležitou roli, protože souviselo s kodexem cti a msty, který velel, aby se každý prosazoval silou a získával autoritu. První války proto také nebyly vedeny z důvodů ekonomických, ale představovaly boj o prestiž.¹

Skutečností zůstává, že existuje mnoho definic násilí. Záleží na situaci, kdy je použito a k jakému účelu má sloužit. Sociologové považují násilí za sociální jev vyvolaný sociálními procesy, psychologové zase za patologický způsob integrace jedince s okolím agresivním nebo manipulativním způsobem, kriminologové pak za agresi v užším pojetí, tedy jako útok na fyzickou nebo psychickou integritu člověka ve smyslu úmyslného užití násilí vůči jiné osobě.²

Ve své podstatě akcentuje každé pojetí určitý specifický rys. Pokud neexistuje jednotně přijímaná definice násilí, jen stěží lze čekat, že v případě domácího násilí by tomu bylo naopak. Tento socio-patologický jev je předmětem zájmu již od sedmdesátých let 20. stol., ale vzhledem k rozdílným kulturním a společenským podmínkám formujícími názory na danou problematiku, z čehož vychází i přesvědčení, co vše lze pod tento jev zahrnout, jen stěží se v nejbližší době dojde konsensu.

V obecné rovině můžeme domácí násilí chápat jako projevy nerovnováhy moci, které se vyskytují v malých sociálních skupinách, nejčastěji rodinách či ve společné domácnosti. Důvody této nerovnováhy lze spatřovat jak v objektivních příčinách jako jsou nepříznivé životní situace či špatné bytové podmínky, ale rovněž v povahových vlastnostech partnera.³

Násilí na ženách, respektive násilí v rodině není jen lokální nebo bezvýznamný problém. To dokládá i zájem Rady Evropy, která zdůraznila důležitou roli rodiny v demokratických společnostech a vyzvala k ochraně rodiny před všemi formami násilí, pod které zahrnuje každé jednání nebo opomenutí, jež ohrožuje život, fyzickou nebo

¹ PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Smysl násilí v dějinách. *Sanquis*. 2009, roč. 11, č. 65, s. 114 [cit. 15. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.sanquis.cz/index1.php?linkID=art2210>

² SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 113-114.

³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka et al. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 1.

psychickou integritu nebo svobodu jednotlivce, nebo které vážně poškozuje rozvoj jeho osobnosti.⁴

Pokud budeme mluvit o české právní úpravě, významným posunem bylo přijetí **zákona č. 135/2006 Sb.**, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Z důvodové zprávy⁵ k tomuto právnímu předpisu vyplývá, že „domácí násilí je označení pro násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byli spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“ I přes toto relativně jasné vymezení legální definici v našem právním řádu nenajdeme.

V zahraničních právních úpravách a mezinárodních dokumentech se můžeme setkat s pestrou škálou pojmů, které vždy akcentují, kterých osob se násilí týká. V anglické literatuře se používá termín domácí násilí (domestic violence), v německy mluvících zemích se zažil pojem násilí v rodině a domácnosti (Gewalt in der Familie und naher Umgebung, häusliche Gewalt), dále se setkáváme s termíny intimní násilí (intimate violence) nebo partnerské zneužívání (partner abuse).⁶ Intimní partnerské násilí umožňuje rozlišení na domácí násilí v užším a širším slova smyslu. O jeho definici se pokusila Kelly⁷: „Intimní partnerské násilí je formou nátlaku jednoho z partnerů (současného nebo minulého) vůči druhému. Zahrnuje nejméně jednu, ale často kombinaci následujících forem jednání: fyzické násilí, psychologické/citové týrání, hrozby a zastrašování, stalking a obtěžování“.

⁴ Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině z 26. 3. 1985 [cit. 15. 10. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/recR_85_4e.pdf

⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, sněmovní tisk č. 828/0, 4. volební období, 2004 [cit. 15. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401>

⁶ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: profem, 2008, s. 15-17.

⁷ KELLY, Liz. Moving in the same or different directions? Reflections on recent developments in domestic violence legislativ in Europe. In SMEENK, Wilma; MALSCH, Marijke. *Family violence and police response: learning from research, policy and practice in European countries*. Aldershot: Ashgate, 2005, s. 91.

Pro lepší pochopení celého problému bude dále používán pojem domácí násilí v jeho širším smyslu, který zahrnuje nejen intimní partnerské násilí (soustředující se výhradně na vztah mezi intimními partnery), ale i násilí ve všech vztazích mezi osobami blízkými. Půjde zejména o případy týrání dětí jejich rodiči, ale i obráceně týrání starých a nemocných lidí jejich dospělými potomky, jakož i násilné jednání mezi členy společné domácnosti.

1.2 Znaky

Pokud nepanuje v odborné veřejnosti shoda na definici domácího násilí, v případě charakteristických znaků je situace značně jednodušší. Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí shrnula své poznatky do těchto klíčových znaků⁸:

- **Opakování a dlouhodobost** útoků. Pokud dojde jen k jednorázovému incidentu, nejde ještě o projev domácího násilí, i kdyby naplňoval znaky skutkové podstaty trestného činu. Nicméně ani tyto situace se nesmí podceňovat, neboť může jít o počátek systematických útoků.
- **Eskalace.** Intenzita jednotlivých útoků se postupně zvyšuje. Zprvu může jít o slovní urážky či verbální napadání, snižování lidské důstojnosti. Postupně dochází i k fyzickým útokům, kdy míra nebezpečnosti a brutálnosti se stále zvyšuje. Může jít o vážné trestné činy, jež ohrožují lidské zdraví i život. Oběť časem ztrácí schopnost včas zastavit útoky a situaci energicky řešit.
- **Rozdělení rolí, které je neměnné.** Je jednoznačně dáno, kdo je osobou ohroženou a kdo násilnou. Na rozdíl od tzv. obecného párového násilí, které představuje spontánní a situační agresi na konfliktní situaci a kde se role oběti a agresora může střídat.⁹
- **Neveřejnost.** Domácí násilí probíhá zpravidla v rodinném kruhu, v intimitě domácího prostředí. Je proto velmi těžké pro okolí poznat, že je něco v nepořádku, protože útoky či incidenty probíhají za zavřenými dveřmi, kde nejsou žádní svědci a kde je také oběť izolována od jakékoli pomoci, která by mohla vlnu násilí přerušit.

⁸ Expertní skupina Aliance proti domácímu násilí. *Klíčové znaky domácího násilí* [cit. 20. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>

⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Muži jako oběti domácího násilí. *Právo a rodina*. 2010, roč. 12, č. 7, s. 10.

K tomu, aby určité jednání bylo označeno jako domácí násilí, musí být naplněny všechny čtyři znaky současně. Největší problém s řešením a odhalováním domácího násilí spatřuji v nevěřejnosti tohoto jednání. Osoba ohrožená má strach svěřit se někomu o nastalé situaci. Jedním z důvodů je obava, že by se její pozice mohla ještě více zhoršit a rovněž stud ze zveřejnění. Výjimečný není ani pocit selhání a viny, že nebyla schopna situaci sama vyřešit.

Někteří autoři¹⁰ ještě zdůrazňují **specifičnost příčin a kořenů domácího násilí**, které se liší od běžné kriminality. Agresor uvnitř partnerského vztahu má jiné pohnutky a posilovače než u násilné kriminality a v důsledku toho sám sebe za násilníka ani nepovažuje. Postrádá pocit, že jeho chování není v pořádku.

1.3 Formy

Cílem domácího násilí je získat kontrolu a moc nad druhou osobou a následně si tuto dominantní pozici udržet. Každá násilná osoba k tomu používá rozličných prostředků. Existuje celá řada typologií, které se snaží roztřídit podoby domácího násilí. Mezi základní projevy domácího násilí patří¹¹:

- **Fyzické násilí.** Jde patrně o nejhrubší formu chování. Zanechává viditelné následky na těle ohrožené osoby, což u vnímavého okolí může dopomoci k odhalení násilného jednání. Můžeme zde najít rozličnou škálu jednání, jejímž společným jmenovatelem je ublížit, zastrašit, způsobit bolest. Patří sem např. fackování, tahání za vlasy, bití pěstmi, kopání, pálení, kousání, strkání, ohrožování zbraní, škrcení, znehybňování. Dále zde řadíme i jednání, které není přímým útokem na druhou osobu, ale může mít stejně závažné následky. Příkladem takového jednání je opuštění osoby na nebezpečném místě, neumožnění lékařského ošetření, odepírání spánku či jídla apod.
- **Psychické násilí.** Je velice častou formou domácího násilí. Na rozdíl od fyzického násilí nezanechává žádné viditelné stopy. Jedná se o opakované, zpravidla eskalující, verbální nebo jiné nekontaktní projevy agrese, které

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí ve faktech a teoriích. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2002, roč. 3, č. 1, s. 1 [cit. 20. 3. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.genderonline.cz/uploads/80d0b4059231e64b36671633f0fbf8376f1efe9e_rocnik03-1-2002.pdf

¹¹ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *Domácí násilí : kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 47-52.

poškozují duševní stabilitu, ale i duševní a tělesné zdraví oběti. Cílem násilné osoby je devalvovat, terorizovat nebo zavražďovat ohroženou osobu. Ta má subjektivní pocit ponižování ze strany násilného osoby, k níž pociťuje intenzivní strach.¹² Verbální podoba zahrnuje ponižování, urážení, slovní napadání, hanlivé oslovování, vyhrožování, citové vydírání, soustavnou kontrolu, výslechy, zesměšňování na veřejnosti, zpochybňování psychického stavu.

- **Ekonomické násilí.** Cílem je získat moc nad ohroženou osobou prostřednictvím kontroly nad finančními prostředky společné domácnosti. Tato forma násilí spočívá v omezování nebo zamezení přístupu k penězům, neposkytování prostředků na chod společné domácnosti či zatajování skutečné finanční situace. Rovněž sem patří zneužívání věci druhého nebo neoprávněné nakládání s majetkem ohrožené osoby.
- **Sociální násilí.** Zahrnuje rozličnou škálu nástrojů, jak izolovat ohroženou osobu od svého okolí. Někteří autoři vytváří speciální kategorii pro izolování, jiní ji zase podřazují pod psychické násilí. Násilník získává naprostou moc nad ohroženou osobou. Kontroluje téměř každý krok své oběti, pomocí příkazů a zákazů ovlivňuje, s kým se bude stýkat, kam bude chodit, co může dělat. Může mít podobu např. kontroly telefonu, co si oběť oblékne, doprovázení na úřady či k lékaři, příkazy jak se chovat na veřejnosti atd. Postupně tak dochází k naprosté izolaci od sociálního okolí.
- **Sexuální násilí.** Obecně lze charakterizovat sexuální násilí jako jakékoli sexuální činy, které jsou na oběti násilně vynucovány, nebo které oběť dělá nedobrovolně. Výjimečné nejsou ani případy, kdy je tato forma násilí využívána k ponížení oběti. Nemusí se tedy jednat jen o uspokojování sexuálního pudu. Již z povahy sexuálního násilí vyplývá, že se nejčastěji vyskytuje mezi partnery.

Nově někteří autoři zařazují mezi formy domácího násilí nebezpečné pronásledování čili stalking. „*Stalking je úmyslné, zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu života a ohrožuje její bezpečnost.*“¹³ Ačkoli nesplňuje jeden ze znaků domácího násilí – neveřejnost, jeho vazba na domácí násilí je zřejmá. Jde nejčastěji o pokračování násilí po ukončení vztahu.

¹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 23.

¹³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 212.

Obvykle se u domácího násilí nesetkáváme pouze s jedinou formou násilí. Lze říci, že jde o různé kombinace všech forem, kdy hlavním účelem je získat kontrolu a moc nad ohroženou osobou. Tyto kombinace zvyšují nebezpečnost a hrůznost celého jednání.

1.4 Příčiny domácího násilí

Od počátku, kdy se domácí násilí dostalo do popředí zájmů odborníků, se hledaly příčiny tohoto fenoménu. Prvotní teorie byly jednofaktorové a opíraly se o analýzu výjimečných a ojedinělých případů. Z tohoto hlediska jsou dnes překonané, neboť nevysvětlují domácí násilí v celé jeho šíři, ale na druhou stranu mohou sloužit jako inspirace pro řešení extrémních případů¹⁴. Existuje různé třídění příčin a teorií, dále bude použita klasifikace podle Huňkové,¹⁵ která vychází z psychiatrického modelu, teorie cyklického násilí, sociologických výkladů a feministické teorie.

Psychiatrické a psychologické modely vidí původ domácího násilí v patologii osobnosti násilníka nebo jeho oběti. Jedná se o spojení sadistických sklonů násilné osoby a masochistických tendencí oběti. Příčiny násilí hledané v depresi, nadměrném požívání alkoholu nebo v osobnosti pachatele se přežily.¹⁶ V případě alkoholu se ve skutečnosti jedná pouze o spouštěcí mechanismus, nikoli příčinu. Což dokládá i skutečnost, že k násilí dochází i v případě, kdy je násilník zcela střízlivý nebo v rodinách, kde se alkohol vůbec nevyskytuje.

U obětí se badatelé rovněž soustředili na identifikaci osobnostních zvláštností. Za viktimgenní znak považovali nízké sebevědomí. Otázkou zůstává, zda se spíše nejedná o důsledek domácího násilí, než jeho příčinu.¹⁷

Teorie cyklického násilí vychází z předpokladu, že násilí je naučené chování, při kterém dochází k transgeneračnímu přenosu. Děti, které byly svědky násilného jednání v dětství, si tyto vzorce chování přenášejí do své nově založené rodiny. Přitom

¹⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 237.

¹⁵ HUŇKOVÁ, Markéta; VOŇKOVÁ, Jiřina. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva : (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. 1. vyd. Praha: Justiční akademie ČR, 2004, s. 47-53.

¹⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí ve faktech a teoriích. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2002 roč. 3, č. 1, s. 1 [cit. 20. 3. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.genderonline.cz/uploads/80d0b4059231e64b36671633f0fbf8376f1efe9e_rocnik03-1-2002.pdf

¹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 238.

je častější případ, kdy z chlapců vyrostou agresori a dívky se v dospělosti stávají oběťmi svých partnerů. Bohužel ani tato teorie nedokáže vysvětlit, proč se násilí objevuje v rodinách, kde se jejich členové s násilím neseťkali. A naopak, proč děti násilných rodičů ve své prokreační rodině násilí nepoužívají jako prostředek získání moci a kontroly nad druhou osobou. Lze říci, že zkušenosti z dětství hrají významnou, nikoliv však jedinou roli. Tato koncepce byla poměrně brzo překonána, protože vysvětluje pouze obecné predispozice k agresivnímu chování.¹⁸

Oproti tomu **sociologické výklady** vidí hlavní příčinu domácího násilí v sociálních událostech. Jsou jimi například nezaměstnanost, stres, nevyhovující bytové podmínky, nedostatečný příjem. I tato teorie má ovšem svá úskalí. Stejně jako předešlé výklady nelze ji aplikovat na všechny případy beze zbytku. Násilníky totiž nejsou pouze osoby s nízkým příjmem nebo dlouhodobě nezaměstnaní. Agresor může být a velmi často i je člověk s vysokým příjmem bydlící ve vilové čtvrti stejně jako nezaměstnaný žijící na úrovni přežití. Nevýhoda tohoto pojetí spočívá ve faktu, že násilník je omlouván sociálními skutečnostmi, tedy že se nechce chovat agresivně, ale okolnosti svědčí proti němu.

Feministických teorií existuje celá řada. Stěžejním bodem všech těchto výkladů je boj o moc. Charakteristický znak domácího násilí je asymetrický vztah, kdy jeden partner má výraznou převahu nad druhým. Odráží se zde historický vývoj, kdy muž využíval svého dominantní postavení nad ženou a rozhodoval o všech důležitých věcech. Slabina této teorie spočívá v zúžení domácího násilí pouze na násilí (myšleno fyzické i psychické) na ženách. Zcela opomíjí fakt, že násilí se týká i dalších osob, např. seniorů či homosexuálních párů.

V současnosti převažují **multifaktorové teorie**, které lépe odrážejí složitost a nutnost komplexního pohledu na domácí násilí, neboť spojují poznatky z jednofaktorových teorií do jednoho modelu a postihují tak vzájemné vazby mezi jednotlivými činiteli. Jednu z nejnámějších koncepcí představuje model D. G. Duttona, který spatřuje příčiny a zdroje domácího násilí ve 4 rovinách. **Makrosystémové příčiny** jsou založené na hierarchálním uspořádání společnosti, kdy dominantní úlohu zaujímá muž a víře, že toto uspořádání je přirozené. **Exosystém** reprezentuje blízké okolí jednotlivce a jeho nezastupitelnou úlohu při poskytování podpory. K faktorům, které

¹⁸ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *Domácí násilí : kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 33.

přispívají k násilí, je řazen stres ze zaměstnání, nezaměstnanost, nízký příjem či práce na částečný úvazek. **Mikrosystémové příčiny** se zaměřují na samotnou rodinu a procesy, které uvnitř ní vznikají a zvyšují tím pravděpodobnost výskytu domácího násilí. Konečně **ontogenetické vlivy** se soustředí na individuální vlastnosti jednotlivce, jež prošel určitým vývojem. Pozornost je věnována zkušenostem s násilím v rodině z dětství jako možná příčina přenosu těchto vzorců chování do budoucího vztahu.¹⁹

¹⁹ DUTTON, Donald G. *The domestic assault of women : psychological and criminal justice perspectives*. Rev and expanded ed. Vancouver: UBC Press, 2001, x, s. 52-59.

2 Pachatel domácího násilí

Popsat či určitým způsobem charakterizovat typického pachatele není vůbec snadné. První překážku tvoří nedostatek informací o agresorech. Poznatky, které jsou k dispozici tak pocházejí většinou zprostředkovaně od obětí, jež jsou ochotny navštívit odborníky a sdělit jim své zkušenosti s násilnou osobou nebo naopak ze studií odsouzených či léčených v psychiatrických zařízeních. Zde ovšem končí jen nejtěžší případy domácího násilí. Chybí tedy potřebná data od širokého vzorku populace, aby bylo možné popsat různé vzorce (typy) násilného chování. Vytvořit spolehlivý přehled jednotlivých typů pachatelů je důležité zejména pro praxi, protože pomáhá zkvalitnit predikci vývoje násilného chování a eventuálních dalších útoků směřujících vůči ohrožené osobě.²⁰

Existuje celá řada typologií pachatelů, kdy každý výběr má svá specifika a akcentuje jinou stránku osobnosti. V současné době se rozlišují tři základní typy pachatelů²¹:

- **Obecně agresivní pachatel domácího násilí**

Tyto osoby mají tendenci k agresivitě, projevující se nejen ve vztahu k osobám blízkým, ale obecně sklonem k agresivnímu a kriminálnímu chování. Výjimkou nejsou ani kontakty na kriminální či sociálně patologické prostředí. Tito pachatelé postrádají pocit viny či projevy empatie a většinou nejsou schopni zdravého partnerského soužití.

- **Pachatel domácího násilí „specialista“**

V odborné literatuře se označuje také jako „pachatel dvojí tváře“, což odráží skutečnost, že na veřejnosti působí jako konformní jedinec respektující společenské normy. Agrese je směřována jen vůči blízké osobě, což je vysvětlováno nedostatkem schopností žít v partnerském vztahu, výjimkou není ani přítomnost žárlivosti či závislosti na partnerovi.

- **Pachatel domácího násilí s psychickou zátěží**

Pro tento typ pachatele je charakteristické narušení osobnosti (často dosahující i klinických hodnot) či dezintegrace. Projevují se jako emociálně labilní a nevyzpytatelní jedinci. Bývají sociálně izolováni, ani jejich okolí o nich nemá valné

²⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 36-37.

²¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 252-253.

mínění. Násilí páchají jen v intimním prostoru, neboť nejsou schopni racionálně řešit partnerské problémy. Mají sklony k silné žárlivosti, nevyzpytatelnosti, často dovedně manipulují se skutečností.

O jinou typologii se pokusila Zbořilová²², jež vymezila typy násilných osob následovně:

- **Rozpadlý alkoholik**

Násilí se u těchto osob prohlubuje s nastupující sociální a psychickou deprivací²³, která souvisí s jejich závislostí na alkoholu. Možnost nápravy je zde mizivá, neboť hlavní problém, který je třeba řešit, je abusus alkoholu a případné vyléčení nemívá dlouhého trvání. Užívání alkoholu je v této souvislosti zmiňováno jako příčinný faktor, častěji ale sehrává úlohu alibi mající za úkol ospravedlnit násilné chování.

- **Psychopatický/á pachatel/ka**

Tento typ pachatele používá násilí z podstaty své narušené osobnosti. Ačkoliv trýzní svou oběť často dlouhodobě a velmi surovým způsobem, daří se mu své chování dobře skrývat před svým okolím. Je zručný manipulátor, který obratně využívá lži a při odchodu partnera je schopen použít i velice brutálních prostředků.

- **Obyčejný nebo též reaktivní násilník**

Nejčastějším případem násilné osoby ovšem zůstává reaktivní násilník. Tito pachatelé považují násilí za legitimní prostředek řešení složité situace. Nejedná se o silné osobnosti, převládá u nich vysoká míra nejistoty. Násilí využívají jako možnost odreagování se a druhým faktorem usnadňující jim jejich pozice je skutečnost, že jim jejich chování prochází.

2.1 Profil pachatele

Ačkoli je domácí násilí syntézou motivů, pohnutek, naučeného chování a osobnostních vlastností jedince, lze vysledovat určité společné znaky, které se ve větší či menší míře objevují u jednotlivých pachatelů. **Nízké sebevědomí a sebeúcta** se odráží na chování ke svému okolí. Násilná osoba si potřebuje dokázat, že je dostatečně silná a prostřednictvím násilí si uzurpuje kontrolu a moc, která jí dává pocit, že zvládá

²² ZBOŘILOVÁ, Klára. K problematice domácího násilí. *Kriminalistický sborník*. 2006. roč. 50, č. 4, s. 37.

²³ Deprivací se rozumí zhoršení kvality osobnosti, nejčastěji v jejich morálních aspektech [cit. 23. 3. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.drogy-info.cz/index.php/info/glosar_pojmu/d/depravace

všechny situace. Násilník **není** často **schopen kontrolovat své jednání** a reaguje neadekvátně na běžné podněty.²⁴ Často dochází ke **zlehčování násilného jednání či podceňování**. S vysvětlením, že šlo pouze o domácí šarvátku, se pokouší odvést pozornost od nepříznivého obrazu vlastní osoby. Nebo se snaží **přenést odpovědnost na partnera** za incidenty, jejichž agresorem byl sám. Klasický pachatel vede dvojitý život. Na jedné straně působí na veřejnosti jako vzor dokonalosti, bývá ohleduplný a pozorný ke všem členům rodiny. Na druhé straně je uzurpátorem, který doma ztrácí veškeré morální zábrany.²⁵ Často dochází **k přesunu viny do vnější sféry**, kde vidí příčinu svého násilného jednání. Je přesvědčen, že by k žádnému incidentu nedošlo, kdyby nebyl ve stresu, pod vlivem alkoholu či návykových látek. Je ochoten připustit řadu příčin, majících původ ve vnějších okolnostech, kromě jediné. A to sebe. Proto odmítá změnit svůj způsob chování a nechce svou situaci řešit s psychologem či jiným odborníkem a naučit se tak zvládat svou agresivitu. Pokud již poradnu navštíví, většinou z toho důvodu, aby partnerovi dokázal dobrou vůli. Efektivnost takového postupu pak v těchto případech je velmi malá.²⁶

Není výjimkou, že pachatelé mají **zkušenosti s násilím již z dětství**. Buď byli svědky násilného jednání otce, nebo se stali přímo oběťmi týraní. Tyto zážitky ovlivňují jejich vztahy i v prokreační rodině. Uchylují se k naučenému vzorci chování, který považují za legitimní prostředek řešení konfliktů. S tím souvisí i **zvnitřnění tradičních rolí**. Muž je hlavou rodiny a má privilegium rozhodovat o všech důležitých otázkách. Tím také na sebe bere odpovědnost za rodinu a je oprávněn od ní vyžadovat patriční chování. K tomu využívá veškerých prostředků, včetně násilí.

I když se na první pohled může zdát, že násilník má široké sociální vazby, jde většinou o iluzi. Není výjimkou, že má spoustu známých, ale ti si od něj udržují

²⁴ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008, s. 49.

²⁵ VARGOVÁ, Branislava; VAVROŇOVÁ, Marie. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. Rosa, 2006, s. 10 [cit. 23. 3. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/zlom_manual.pdf

²⁶ BEDNÁŘOVÁ, Zdeňka; MACKOVÁ, Kateřina; WÜNSCHOVÁ, Petra et al. *Domácí násilí : zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohrožených osobám*. 1. vyd. Praha: Acorus, 2009, s. 27.

patříčný odstup. Jedná se o určitý druh **sociální izolace**. Jediný, kdo násilníka skutečně pozná v celé své šíři, je jeho oběť.²⁷

Povahové rysy pachatelů domácího násilí jsou svou podstatou velmi podobné povahovým vlastnostem osob s poruchou osobnosti. V této souvislosti mluvíme o egocentrismu, proradnosti, absenci pocitů viny a studu, impulsivnosti, schopnosti manipulovat druhým. Naopak, co těmto osobám chybí je: empatie, altruismus, tolerance.²⁸

Zajímavé poznatky přinesl výzkum provedený britskými a americkými vědci. Zkoumali typické osobnostní rysy pachatelů, které rozdělili do tří skupin. První představovali pachatelé dopouštějící se pouze domácího násilí, druhou pachatelé násilné kriminality a třetí byla složena z osob kombinující obě předešlá jednání. Z výsledků vyplynulo, že v případě domácího násilí a obecné kriminality jde o dva různé projevy chování, které nemají společný osobnostní model. Na druhou stranu osoby s kriminálním chováním mají k domácímu násilí výrazně blíže. Tomu odpovídá skutečnost, že domácím agresorem často bývá osoba s neposkvrněnou pověstí.²⁹

Důležité je rovněž zkoumat nebezpečnost výhrůzek a předvídat budoucí chování násilníka. Tato potřeba se stává aktuální především v okamžiku, kdy chce oběť ukončit násilný vztah. Odpověď na otázku jak posoudit, zda je hrozba myšlena vážně, nám poskytuje nová disciplína forenzního oboru. Vžil se pro ni výraz „threat assessment“ (hodnocení hrozby). Cílem je vyhodnotit nebezpečnost řečových výhrůzek a chování konkrétního jedince. Skládá se ze dvou složek: predikce násilí spočívající v závěru, zda je hrozba reálná či nikoli a prevence násilí. Ta má navrhnout řešení, aby hrozby nebyly naplněny.³⁰

2.2 Ženy jako násilné osoby

Z historického vnímání byla vždy pozornost upřena na ženu jako na oběť domácího násilí. Teprve později se začala rozkrývat skutečnost, že i ženy mohou být

²⁷ HUŇKOVÁ, Markéta; VOŇKOVÁ, Jiřina. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva : (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. 1. vyd. Praha: Justiční akademie ČR, 2004, s. 60-63.

²⁸ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008, s. 52.

²⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti domácího násilí [cit. 23. 3. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.help24.cz/index.php?%20page=clanky&view=obeti_domaciho_nasili

³⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Threat assessment: psychologické posuzování nebezpečnosti výhrůzek a hrozeb. *Kriminalistika*. 2010, roč. 43, č. 2, s. 92-93.

agresorkami. Zpočátku bylo jejich jednání vysvětlováno jako reakce na provokaci nebo násilné jednání, popřípadě sebeobrana.³¹

Skutečností ztěžující získat potřebné relevantní informace je spatřována především v neexistenci přesných statistik potvrzujících či vyvracejících domněnku zvyšujícího se počtu násilných žen. Muži jen velmi neradi přiznávají, že jsou týráni ze strany své ženy. Stejně jako celé domácí násilí je i zde značná latence³² tohoto jevu.

Podle Špatenkové³³ „je nutné rozlišovat, zda se v daném konkrétním případě jedná o vzájemně násilný vztah, reakci na násilné chování partnera nebo o násilí výlučně ze strany ženy.“ Rovněž podoby násilí doznávají změn. Od poměrně často používaného psychického nátlaku je trend směřující ke zvyšování případů fyzického násilí. S ohledem ale na tělesnou konstituci ženy jsou následky méně závažné než by stejné jednání vyvolalo u mužů. Mezi nejčastější zranění patří škrábance, podlitiny, oděrky, nebo vyražené zuby.

Dalším spíše psychologickým momentem je vnímání ženy jako násilníka. Neslučuje se to s tradičním údělem role ženy ve společnosti. Rozpačitost můžeme spatřovat nejen u široké veřejnosti, ale i u řady odborníků a dokonce státních orgánů uplatňujících rozdílný přístup k příslušnicím ženského pohlaví než k mužům.³⁴

2.3 Muži jako násilné osoby

Výzkumy opakovaně potvrzují jednu skutečnost. Ačkoli domácí násilí může směřovat oboustranně, tzn. od muže k ženě a naopak, pachatelem je ve většině případů stále muž. Neznamená to ovšem, že by všichni muži měli sklony k násilí. Naopak 80 % není vůbec násilná, 12 % tvoří občasní zneuživatelé a pouze 8 % mužů spadá do kategorie chronických domácích násilníků.³⁵

I když nelze přesně určit, jak velké procento mužů zastupuje roli násilné osoby, alespoň obecnou představu poskytují prováděné výzkumy. Čírtková³⁶ uvádí, že

³¹ KUBOVÁ, Olga. Muži, ženy a domácí násilí: k problému „genderové symetrie“ pachatelů a obětí domácího násilí. *Trestní právo*. 2004, roč. 9, č. 12, s. 6.

³² Latentní kriminalita je část skutečné kriminality, která nevyšla najevo a není tudíž registrována.

³³ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *Domácí násilí : kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 67

³⁴ Více ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *Domácí násilí : kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 65-70.

³⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 41.

³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 235.

výzkumy provedené do 90. let prokazují, že většinovými oběťmi domácího násilí jsou ženy (jedná se o 92 až 98 % z celkového počtu obětí). Ze statistik poradenských center a výsledků výzkumných údajů jsou muži oběťmi domácího násilí ve 2 až 5 %. Tato situace se koncem 90. let začíná měnit ve světle nových studií prokazujících latenci domácího násilí páchaného na mužích.

Tento trend potvrzuje i statistika Bílého kruhu bezpečí za rok 2011. Možnost osobního kontaktu s poradenským centrem využilo 806 žen, což činí 77,5 % všech klientů. Pro doplnění mužů se dostavilo 203 (19,52 %) a párů 31 (2,98 %).³⁷ Je třeba dodat, že Bílý kruh bezpečí se nezabývá pouze domácím násilím, ale poskytuje pomoc obětem a svědkům trestných činů.

Ještě je potřeba zmínit, že procentuální zastoupení mužských a ženských obětí, respektive pachatelů se mění v okamžiku, kdy se hlavním měřítkem stane kritérium intenzity násilí v závislosti na závažnosti újmy. U nízké intenzity násilí tvořili muži 61 % obětí, u velmi závažné intenzity tomu bylo právě naopak. Oběťmi byly v 60 % ženy.³⁸

³⁷ Statistické údaje z poraden Bílého kruhu bezpečí [cit. 24. 3. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.bkb.cz/o-nas/statistiky/>

³⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 236.

3 Oběti

Domácí násilí bývá považováno za nejrozšířenější formu násilného jednání ve společnosti. Pravděpodobnost napadení členem rodiny je až třikrát větší než napadení na ulici neznámou osobou.³⁹

Stěžejní veličinou pro zkoumání domácího násilí představuje oběť (latinsky *victima*). Odtud je také odvozen název viktimologie pro vědní obor zabývající se osobou obětí trestného činu, vztahem mezi obětí a pachatelem, procesem viktimizace, rolí oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudním projednávání věci, pomocí oběti a ochranou před viktimizací.⁴⁰

3.1 Viktimizace

S viktimologií úzce souvisí pojem viktimizace. Rozumí se jím proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou.⁴¹ Ačkoli je pevně spojena s trestným činem, časově nedochází k úplnému překrytí. Začíná zpravidla útokem násilníka, ale pokračuje i poté, co vlastní útok již skončil. Rozlišujeme viktimizaci primární, sekundární a terciární.

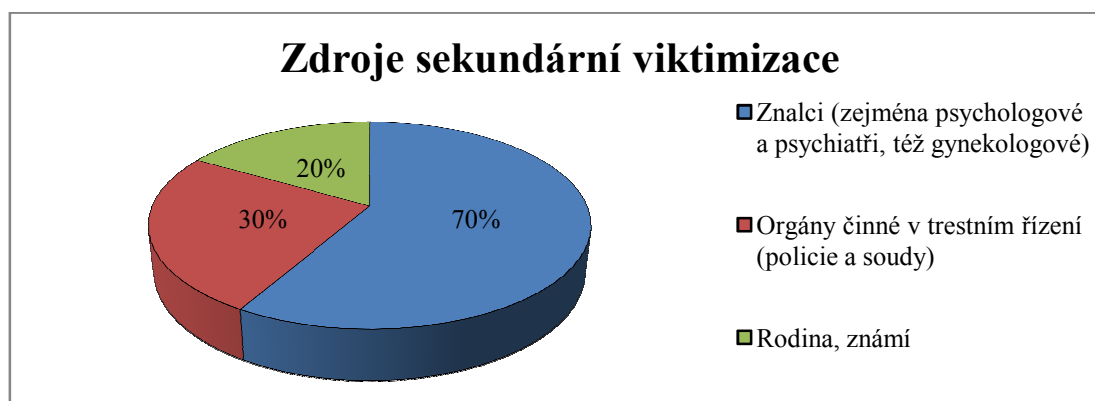
Primární viktimizace je újma přímo spojena s trestným činem. Jde tedy o následky způsobené bezprostředně jednáním násilníka, které mohou být psychického, ale i fyzického rázu. Naproti tomu **druhotnou újmu** způsobuje okolí oběti svým chováním a přístupem k nastalé situaci. Jejím zdrojem bývají negativní reakce nejbližších osob, ale i traumatizující zkušenost při styku s formálními institucemi. Dalo by se říci, že všechny osoby vstupující do procesu jednání s obětí domácího násilí mohou necitlivým přístupem způsobit velké škody na její psychice. Počínaje lékařem vyšetřujícím zranění přes výslechy policistů, až po necitlivý přístup soudu a státních zástupců. Je na místě zdůraznit, že zdrojem druhotné újmy se stávají i oproti všem předpokladům znalci, kteří jak z povahy věci vyplývá, by se takového chování

³⁹ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef et al. *Kriminologie*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 296.

⁴⁰ Více NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef et al. *Kriminologie*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 150 a násl.

⁴¹ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008, s. 68.

dopouštět neměli. Dokládají to i poznatky Bílého kruhu bezpečí⁴², který se ptal svých klientek (jednalo se o oběti znásilnění), koho považují za původce sekundární viktimizace. Jak vyplývá z tabulky, až 70 % obětí považuje za zdroj újmy znalce, v tomto případě psychology, psychiatry a gynekology. Přitom sekundární viktimizaci lze eliminovat vhodným školením příslušných odborníků, citlivým přístupem a morální podporou nejbližšího okolí.

Zdroje sekundární viktimizace podle obětí znásilnění. Zdroj: ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra et al. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 21-22.

Pokud se osoba není schopna vyrovnat s traumatizující událostí, mluvíme o **terciární viktimizaci**. Ačkoliv došlo k uzdravení, popřípadě i k odškodnění, oběť se není schopna vypořádat s nastalou situací a navrátit se ke svému původnímu způsobu života. Specifikum domácího násilí spočívá v tom, že oběť velice dobře zná pachatele a navíc ji k němu poutá emocionální vztah. Je proto těžší vyrovnat se s pomyslením, že jí ublížila blízká osoba, než kdyby se jednalo o neznámého agresora. Důležitou roli zde hraje i osobnostní profil oběti a jeho psychické predispozice.⁴³

3.2 Profil oběti

Profil oběti domácího násilí je jen velmi těžko sestavitelný pro různorodost jednotlivých situací. Mezi nejčastější projevy patří **snaha** oběti **zlehčovat vážnost**

⁴² ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 21-22.

⁴³ Více ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 103.

situace. Popírá, že by docházelo k vážným incidentům, u lékaře případně policisty uvádí jinou příčinu zranění. Jedním z důvodů je **pocit studu** za nezvládnutí situace, ale také neschopnost ochránit vlastní děti před traumatizujícími zážitky. Prvotní pocit bezradnosti přejde do stádia **naučené bezmoci**, ve které oběť není schopna přijímat žádné návrhy k vyřešení situace, protože vše je podle ní zbytečné. K dalšímu z naučených způsobů chování patří neustálé **přizpůsobování se**, jen aby oběť nezavdala příčinu k dalšímu konfliktu. Snaží se násilné osobě vyjít ve všech směrech vstříc, ale tyto pokusy bývají bezvýsledné. Násilník si vždycky najde důvod, aby mohl projevit svoji nespokojenost. Toto chování a přílišná ochota vyhovět všem se projevuje i ve vztahu ke svému okolí. V praxi poté nastávají situace, kdy se oběť odhodlá někomu svěřit, ale setká se s nedůvěrou a pochybnostmi, jestli mluví pravdu. Příčinu je třeba hledat v nepřesvědčivém projevu ohrožené osoby, dále v **ambivalentním postoji k násilné osobě**. Ve spojení s dvojí tváří násilníka projevující svou agresi pouze v domácím prostředí beze svědků a sklonem oběti omlouvat násilí, je zde tendence uvěřit spíše násilné osobě.⁴⁴

Negativním jevem omezujícím schopnost oběti rozeznat závažnost situace nastává v případě izolace oběti od okolního světa. Ztrácí tak možnost konfrontovat svoje prožívání situace s tím, jak by ji viděla nestranná osoba a zároveň není schopna rozlišit, jaké jednání je v partnerském vztahu ještě normální a co je již za hranicí přípustnosti. Agresor obratně manipuluje se svoji obětí a přesvědčit ji o tom, že násilí je zasloužené, nepředstavuje složitý úkol.⁴⁵

3.3 Psychické následky

Stejně jako se věnuje velká pozornost příčinám domácího násilí, nelze opomínat ani jeho následky. Tento socio-patologický jev poznamenává život oběti ve všech směrech. Zdravotními problémy počínaje, změnou sociálního a ekonomického statusu konče. K nejméně viditelným, ale zato velmi vážným následkům dochází především v psychice dlouhodobě týrané osoby.

⁴⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 110.

⁴⁵ BEDNÁŘOVÁ, Zdeňka; MACKOVÁ, Kateřina; WÜNSCHOVÁ, Petra et al. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohrožených osobám*. 1. vyd. Praha: Acorus, 2009, s. 16.

U závažných případů domácího násilí se můžeme setkat s **posttraumatickou stresovou poruchou**. Tento termín označuje „soubor různých poruch chování a prožívání včetně fyziologických reakcí (poruchy spánku, potivost, třes, nevolnost apod.), které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku, přesahujícího běžnou lidskou zkušenost.“⁴⁶ Tato porucha je zahrnuta do mezinárodní klasifikace nemocí pod kódem F43.1. Postihuje nejen oběti násilí, ale i „pouhé“ svědky těchto událostí. Příznaky přitom mohou propuknout až po delším časovém úseku od extrémního stresového zážitku. Posttraumatickou stresovou poruchu lze charakterizovat dvěma znaky. K prvnímu patří ohrožení fyzické integrity nebo života, tedy určitá objektivní okolnost. Druhým znakem je překročení rámce obvyklé lidské zkušenosti.⁴⁷

Pro posouzení závažnosti situace slouží jako pomocné kritérium série symptomů, které se nejčastěji u posttraumatické stresové poruchy vyskytují. Mezi ně patří opakované prožívání traumatizujících událostí. Oběť se znovu v mysli vrací ke krizové situaci, přehrává se jí jako film, který nelze zastavit ani v noci. Noční můry tak nejsou výjimkou. Dále se oběť snaží vyhýbat situacím, které by jí jakkoli i vzdáleně připomínaly nepříjemný zážitek. A v neposlední řadě se nemůže zbavit napětí připravujíc se tak podvědomě na další trauma, které může přijít každým okamžikem. Tělo tak čelí neustálému tlaku, nedostává se mu odpočinku a uklidnění.⁴⁸ Existuje řada terapeutických přístupů, jak léčit posttraumatickou stresovou poruchu. Patří mezi ně např. EMDR (desenzibilizace pomocí očních pohybů a přepracování), kognitivně behaviorální terapie nebo psychodynamická terapie.⁴⁹

Pojem **syndrom týrané ženy** byl poprvé popsán na přelomu 70. a 80. let. Stejně jako každý nový termín prošel i tento svým vývojem. Původní teorie považovala za dva klíčové znaky naučenou bezmoc a cyklus domácího násilí⁵⁰. V 90. letech lze pozorovat posun k posttraumatické stresové poruše, kdy syndrom bývá považován za formu této poruchy.

⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 114.

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 114-119.

⁴⁸ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008, s. 73-74.

⁴⁹ BEDNÁŘOVÁ, Zdeňka; MACKOVÁ, Kateřina; WÜNSCHOVÁ, Petra et al. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohrožených osobám*. 1. vyd. Praha: Acorus, 2009, s. 51-52.

⁵⁰ Pojem cyklická teorie násilí byl poprvé použit L. Walker v roce 1979. Označuje tři fáze, které se v násilném vztahu střídají. První je charakterizována růstem napětí, což vyústí do druhé fáze nekontrolovaného projevu násilí, aby následně došlo ke zlidnění a období láskyplnosti.

Změnu v nahlížení lze pozorovat i v samotném pojmu, kdy genderově vyhrazený termín syndrom týrané ženy je doplňován synonymy syndrom týrané osoby či syndrom týraného partnera. Na rozdíl od posttraumatické stresové poruchy není syndrom diagnostickým termínem, který bychom našli v katalogu nemocí. Zařazuje se vedle syndromu týraného a zneužívaného dítěte (CAN), syndromu znásilněné a syndromu rukojmích do kategorie viktimizačního syndromu.⁵¹

Pokud se týká typických příznaků či symptomů, je situace poměrně složitá, protože neexistuje jednotný profil týrané osoby. Ale můžeme mluvit o skupině charakteristických znaků, které se vyskytují u těchto osob. Patří sem změny v emočních reakcích, hodnocení vlastní osoby a okolního světa, disfunkce psychických procesů, poruchy spánku, minimalizace následků, sebeobviňování a snížená akceschopnost.

Je třeba zdůraznit, že ačkoliv je syndrom typický pro oběti domácího násilí, neznamená to, že se vždy ve všech případech musí projevit. Vyskytuje se při dlouhodobém chronickém domácím násilí, pokud se jeho cyklus zopakuje nejméně dvakrát. Na prohloubení syndromu má velký vliv, pokud oběť pocítuje negativní reakce ze strany svého sociálního okolí na situaci, ve které se nachází. Podpora a důvěra projevená týrané osobě je tedy velmi důležitá.⁵²

V případech domácího násilí se můžeme setkat i s tzv. **stockholmským syndromem**. Tento jev dostal svůj název podle skutečné události, která se odehrála v 70. letech ve Stockholmu. Ozbrojený muž přepadl banku, ve které držel několik dní rukojmí. Oproti obecnému očekávání se u rukojmích objevily sympatie ke svému zadržovateli.⁵³

Podobné projevy se vyskytují u obětí dlouhodobě vystavených domácímu násilí. Společným znakem spojujícím lidi osvobozené z koncentračních táborů, oběti únosů nebo přepadení a oběti domácího násilí je situace, ve které se všichni ocitli. Jsou ve vězení, ze kterého nejsou schopni se svými vlastními silami osvobodit. Mezi nimi a násilníkem se vyvinulo zvláštní připoutání projevující se snahou pomoci násilníkovi, spolupracovat s ním, chránit ho před okolím a stát mu věrně po boku. Aby toto pouto

⁵¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 28.

⁵² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 26-31.

⁵³ Více ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 267-272.

mohlo vzniknout, musí být naplněny určité předpoklady. Oběti se ocitli v situaci, kdy je ohrožen jejich život, jsou izolovány od svého okolí, nabyli přesvědčení, že si nemůžou ze současného stavu sami pomoci a násilník alespoň občas projevuje známky laskavosti.⁵⁴

Tyto skutečnosti zasazené do celého kontextu domácího násilí dávají pochopit, proč tolik lidí neodejde, respektive není schopno ukončit a odejít z násilného vztahu.

3.4 Muži jako oběti

Dlouhou dobu byla jako výlučná oběť domácího násilí vnímána pouze žena. Prakticky nikomu nepřišlo na mysl, že by se projev násilí mohl vyskytovat i v opačném směru, tedy od ženy k muži. Ani tělesná konstituce ženy neposkytovala přesvědčivý argument, že by ona mohla být agresorem a muž obětí. Situaci ještě více znesnadňuje neexistence relevantních empirických údajů, které by ukázaly, jak je tento jev skutečně aktuální a rozšířený.

V současnosti se čerpají poznatky o rozšíření domácího násilí ze tří pramenů. Prvním z nich jsou informace poskytované od lékařů přicházejících do kontaktu s ohroženými osobami. Nejčastěji tedy půjde o psychology či poradny pro oběti domácího násilí. S takto získanými daty je třeba zacházet opatrně, neboť pocházejí pouze od malého vzorku lidí a nelze je automaticky zevšeobecňovat a aplikovat na celou populaci. Dalším zdrojem jsou oficiální statistiky orgánů činných v trestním řízení. Tyto údaje poskytují přesnější informace, ale jejich slabina spočívá ve vysoké latentci domácího násilí. Třetím pramenem jsou vědecké studie reprezentativních vzorků populace. Na první pohled by se mohlo zdát, že tato metoda nabídne nejpřesnější data týkající se mužů jako obětí domácího násilí, není tomu tak. Problém spočívá již v prvotním pojmu definice násilí, kdy každý z výzkumů vychází z vlastního pojetí a také na použité metodologii. Z uvedeného vyplývá, že přesná čísla či statistiky v současné době nejsou k dispozici. Neznamená to ovšem impuls pro ignorování nebo zlehčování problematiky mužů jako obětí domácího násilí.⁵⁵

V současném vnímání konceptu domácího násilí se k pojmu násilí přistupuje spíše metaforicky a zahrnuje další fenomény, mezi něž patří moc, kontrola

⁵⁴ SOPKOVÁ, Eva. Násilie páchané na ženách a jeho důsledky. In CVIKOVÁ, Jana; JURÁŇOVÁ, Jana. *Piata ženy : aspekty násilia páchaného na ženách*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 2001, s. 25-27.

⁵⁵ KUBOVÁ, Olga. Muži, ženy a domácí násilí: k problému „genderové symetrie“ pachatelů a obětí domácího násilí. *Trestní právo*. 2004, roč. 9, č. 2, s. 6-8.

a manipulace. Jde o širokou škálu jednání zahrnující kromě výše zmíněných aspektů také např. vydírání či ponižování. Pod tímto úhlem pohledu musíme také na násilí páchaném na mužích pohlížet, neboť specifikum tkví v tom, že nemusí zde jít o výraznou převahu síly na straně pachatele a oběti, ale nezdědka bývá přítomen potenciál manipulace nebo moci spíše symbolické povahy.⁵⁶ S tím také souvisí další skutečnost, totiž že ačkoliv muži jsou tělesnou konstitucí vybaveni bránit se útokům, síly použijí jen zřídka.⁵⁷

Ačkoliv k viktimizaci dochází na stejných místech a ze stejných důvodů jako u žen, jeden zásadní rozdíl tady existuje. Muži se často necítí jako oběti domácího násilí. Kromě popírání fyzických útoků a utajování násilí je pro ně často nepřijatelná myšlenka veřejně se přiznat, že se stali obětí. Vnímají to jako určité stigma a ohrožení svého společenského či profesního postavení. Je proto třeba posílit informovanost veřejnosti, aby nedocházelo k sekundární viktimizaci a prosadit životní postoj směřující k přesvědčení, že být obětí není hanbou.⁵⁸

Teorie tady mluví o fenoménu dvojích zavřených dveří. Zatímco první „dveře“ jsou společné pro muže i ženy, druhé jsou specifické pro muže. Tvoří je vnitřní překážky spočívající v nepřiznání si situace a popírání role oběti. Projevuje se to v kontaktech s formálními institucemi. Na základě informací, které jim poskytuje, jsou jednotlivé incidenty hodnoceny jako samostatné přestupky ze strany partnerky a k identifikaci domácího násilí dochází až s velkou časovou prodlevou.⁵⁹

3.5 Děti jako oběti

K nejhorším formám ubližování dětem dochází v situacích domácího násilí. Bohužel v mnoha rodinách, kde se tento problém vyskytuje, vyrůstají děti, na něž má nastalá situace neblahý vliv. Podle výzkumu zpracovaného agenturou STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR z roku 2001 jsou v 84 % domácnostech, kde probíhá násilí, vychovávány děti. Z toho až v 69 % jsou děti přímými svědky násilného jednání. Opakovaný výzkum v roce 2006 tyto údaje jen potvrdil.⁶⁰

⁵⁶ BURIÁNEK, Jiří; KOVAŘÍK, Jiří; ZIMMELOVÁ, Petra et al. *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006, s. 29.

⁵⁷ BADINTER, Elisabeth. *Tudy cesta nevede : slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 73.

⁵⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Muži jako oběti domácího násilí. *Právo a rodina*. 2010, roč. 12, č. 7, s. 11-14.

⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 251.

⁶⁰ Reprezentativní výzkum STEM [cit. 2. 4. 2012].

Děti jako oběti domácího násilí jsou postihovány dvojím způsobem. Pokud jsou objektem násilí, hovoříme o přímé viktimizaci. Jde o situaci, kdy násilné jednání ať už fyzické, psychické či sexuální směřuje přímo vůči nim. Agresorem v tomto případě bývá rodič, popř. blízká osoba. O sekundární viktimizaci půjde v případě, kdy se dítě ocitá v roli svědka. Je přítomno domácímu násilí, ale útok je namířen vůči někomu jinému.⁶¹ Ačkoliv by se mohla zdát, že toto jednání již není tak nebezpečné, opak je pravdou. Při výchově je třeba poskytovat správné vzory, protože dítě si je přenáší do svého dalšího života.

Reakce dětí na násilí může mít několik podob. Některé se identifikují s násilníkem, jiné se snaží chránit ohroženou osobu. Časté je i dávání za vinu oběti, že není schopna ochránit se před násilím a jen útrpně po dlouhou dobu snáší toto ponižující jednání.⁶²

Mezi aktuální otázky zasluhující pozornost patří oblast tělesným trestů dětí, která je v české společnosti hluboko zakořeněna. Za tělesný trest je považováno „úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek. (*Epoch Worldwide, Radda Barnen*)“⁶³ Ačkoli většina lidí považuje za správné, že se neaplikují ve veřejném životě (např. školy, dětské tábory, rekreační pobyty), v soukromé sféře už takto jednoznačný názor nepanuje. Přitom zde existuje pouze velmi tenká hranice mezi tělesným trestem a týráním. „*Tělesný trest je tělesným týráním, dochází-li k potrestání za pomoci předmětu, je-li bití směřováno na citlivé části těla (hlava, břicho, oblast genitálií, plosky, dlaně), nebo také tehdy, zůstávají-li na těle po ranách stopy (modřiny, škrábnice apod.)*“⁶⁴ Forma tělesných trestů je velmi rozmanitá. Mezi nejčastěji používané patří: pohlavek, políček, výprask rukou nebo předmětem, kopanec atd. V některých evropských státech je legislativně řešeno tělesné trestání dětí a jsou tak nastaveny přesné hranice, které se nesmí překračovat. Nabízí se možnost úplného zákazu nebo alespoň omezení používání tělesných trestů i v České republice, ale jeho

Dostupné z WWW: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/>

⁶¹ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 120.

⁶² ZBOŘILOVÁ, Klára. K problematice domácího násilí. *Kriminalistický sborník*. 2006. roč. 50, č. 4, s. 35.

⁶³ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí : definice, popis, následky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, s. 31.

⁶⁴ VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí : definice, popis, následky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, s. 33.

prosazení nebude snadné, neboť tradice výchovných prostředků je zde silně zakořeněna.⁶⁵

Domácí násilí způsobuje hluboké a dlouhotrvající následky. Dítě je vystavováno stresovým situacím, které není schopno řešit. Můžeme sledovat změny psychiky projevující se pocity viny, bezmoci, nízkým sebevědomím, nočními můrami, agresivitou, vzteklostí, problémy s navazováním interpersonálních vztahů, vymizením empatie. K fyzickým příznakům patří častá onemocnění, pomočování, nespavost. Tyto následky ale nejsou definitivního charakteru, pokud zmizí zdroj napětí, vše se vrací do normálu. Dochází také ke změnám chování. Děti z násilného prostředí mají sklony k patologickému způsobu života a autodestrukci. Vyhledávají alkohol, drogy, často se chytanou party, která jim poskytne pocit bezpečí, který v rodinném kruhu postrádají. Výjimečné nejsou ani útky z domova a tendence k samotářství.⁶⁶

Protože domácí násilí působí velký zásah do jejich osobního života, existují dvě věci, po kterých děti nejvíce touží. V první řadě je to pocit bezpečí, který se jim nedostává. Dalším pevným bodem je mít někoho, s kým si mohou promluvit, kdo je vyslechne a sdílí s nimi jejich trápení. Proto je velmi důležitá podpora od matek, členů rodiny a přátel.⁶⁷

Dítě vystavené domácímu násilí bez ohledu na to, zda je přímým objektem násilí nebo jeho svědkem, je třeba vždy považovat za oběť. Zdravotní komise Rady Evropy formulovala v roce 1992 syndrom týraného dítěte (CAN), který v sobě zahrnuje tělesné týrání, pohlavní zneužívání, psychické týrání, zanedbávání, podávání alkoholu, drog a léků a systémové týrání.⁶⁸

3.6 Senioři jako oběti

Mezi skupiny ohrožené domácím násilím patří také senioři. Jedná se o velmi aktuální problém, neboť podle statistických údajů⁶⁹ bylo v roce 2011 v České republice 15,5 % osob ve věku 65 a více let, což bezpochyby tvoří nemalý podíl na celkové

⁶⁵ RADVANOVÁ, Senta. Ubližování dětem: nebezpečná rodina. In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 273-275.

⁶⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 242-243.

⁶⁷ HUMPHREYS, Catherine; STANLEY, Nicky. *Domestic violence and child protection : directions for good practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2006, s. 62-63.

⁶⁸ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef et al. *Kriminologie*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 483 a násl.

⁶⁹ Procentuální zastoupení populace ve věku 65 a více let v jednotlivých státech Evropy v roce 2011 [cit. 3. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/seniori>

populaci. Příčiny tohoto jevu jdou dány fyzickými procesy, kdy ze samostatného jedince se stává osoba závislá na péči a pomoci druhých lidí. K životním situacím podílejícím se na vzniku domácího násilí lze dále zařadit sociální izolovanost, nedostatek sebedůvěry, dlouhodobé závažné onemocnění, návrat dospělých dětí k rodičům, ale také soužití starých rodičů s duševně nemocnými dospělými dětmi. Domácí násilí páchané na seniorech může být vyústěním dlouhodobých špatných vztahů, nebo se objeví zcela nečekaně bez dřívějších náznaků.⁷⁰

Násilné osoby pochází z řad rodinných příslušníků, nejčastěji jsou jimi vlastní děti nebo vnuci. To je také jedním z důvodů, proč senioři nehlásí formálním institucím, že se stali oběťmi násilí. Je pro ně přijatelnější žít doma, v prostředí, které tak důvěrně znají a je jim blízké, než aby v případě odhalení museli odejít do domova seniorů, nemocnice, případně jiné instituce. Další příčinou, proč senioři neoznámí případy domácího násilí, je situace, kdy sami díky nemoci nebo ubývajícím psychickým schopnostem nerozeznají, že se děje něco špatného. Svou roli také sehrává obava, že jejich výpověď nebude věrohodná a budou přičítána na vrub jejich stáří. A nelze zapomenout na pocit hanby za to, jak se k nim chovají vlastní potomci.⁷¹

Senioři se stávají oběťmi všech forem domácího násilí. Není tedy výjimkou fyzické násilí, psychické týraní, finanční vykořisťování, ale i sexuální zneužívání a velmi často frekventované zanedbávání péče nebo neuspokojování základních biologických potřeb. U institucionální péče se pak setkáváme s nerespektováním práva na lidskou důstojnost jako jednoho ze základních lidských práv, která jsou porušována ze strany zdravotnických a sociálních pracovníků.

Jedním ze základních problémů ústavní péče je zejména izolovanost a bezbrannost většiny klientů a jejich závislost na ústavním zařízení. Další nezanedbatelnou veličinou je personál sám o sobě, tedy jeho nedostatek v celém zdravotnictví, který má negativní dopad na klienty těchto zařízení. Počínaje přetěžováním zaměstnanců, jejich nevhodným složením či ztrátou motivace pečlivě pečovat o staré lidi⁷².

⁷⁰ Senioři [cit. 3. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/seniori/>

⁷¹ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *Domácí násilí : kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 126.

⁷² BURIÁNEK, Jiří; KOVAŘÍK, Jiří; ZIMMELOVÁ, Petra et al. *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006, s. 96.

I když zatím nestojí senioři v centru pozornosti výzkumů a statistik zaměřující se na problematiku domácího násilí, dílčí data lze vysledovat. Výsledky těchto pokusů ovšem bývají zkresleny v důsledku nejednotně přijímané věkové hranice pro stáří. Obvykle se pohybuje v rozmezí 60-65 let. Ale řada autorů používá svou vlastní věkovou kategorizaci.⁷³

Pokud už se tedy o problému ví, je třeba ho nahlásit příslušným úřadům. V případě domácího násilí na seniorech je důležitá spolupráce jak ze strany nejbližšího okolí, tedy rodinných příslušníků, sousedů, známých, ale i poskytovatelů sociálních služeb a zdravotních pracovníků. Ti totiž bývají mnohdy jediní, kteří přichází do styku s ohroženým seniorem v důsledku jeho sociální izolace nebo z důvodu nemoci neumožňující mu vycházet z domova.⁷⁴

3.7 Ženy jako oběti

Už od počátku probíhaly pokusy vytvořit profil ženy, která si nechá líbit násilí od svého partnera. Výzkumy dospěly k závěrům, že obětí se může stát jakákoli žena. Nehraje roli vzdělání, věk, ekonomické zázemí. Domácí násilí jde napříč veškerými sociálními vrstvami. Byly překonány i domněnky, že ženy se stávají obětmi v důsledku patologických rysů své osobnosti, nízkého sebevědomí či psychické lability. Často tak docházelo k zaměňování příčin a následků. Někteří autoři mluví stejně jako u mužů o tzv. dvojí tváři.⁷⁵ Ve společnosti žena působí sebevědomým dojmem, buduje si úspěšnou kariéru, je velmi energická a razantní v rozhodování. Doma ovšem žije v hrůze a strachu a není schopna odejít od násilného partnera.

Statistiky, které jsou k dispozici, ukazují varovná čísla. U žen ve věku 16-44 let je domácí násilí pokládáno za hlavní příčinu smrti a invalidity a to před rakovinou, dopravními nehodami nebo válečnými konflikty.⁷⁶

V roce 2003 proběhl ve zhruba 20 zemích Mezinárodní výzkum násilí na ženách (International Violence Against Women Survey, IVAWS)⁷⁷, kterého se zúčastnila i Česká

⁷³ MARTÍNKOVÁ, Milada; VLACH, Jiří; KREJČOVÁ, Soňa. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku – se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 8-9 [cit. 3. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.ok.cz/iksp/docs/362.pdf>

⁷⁴ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *Domácí násilí : kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 127.

⁷⁵ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *Domácí násilí : kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. s. 92-93.

⁷⁶ Doporučení č. 1582(2002) Domácí násilí vůči ženám [Text přijat Parlamentním shromážděním RE dne 27. září 2002 (32. zasedání)] In: *Násilí na ženách*. Informační kancelář Rady Evropy, Praha, 2004

republika. Cílem bylo získat relevantní data o problematice násilí na ženách v mezinárodním srovnání. Výzkum se uskutečnil na reprezentativním vzorku 1980 respondentek starších 18 let. Ze získaných informací vyplynulo, že zkušenost s alespoň jednou formou agrese má více než polovina dotázaných žen (59 %). 38 % respondentek odpovědělo, že zažilo fyzické či sexuální násilí ze strany svého partnera. Jde tedy téměř o stejný podíl (37 %) jako v případě, kdy násilí směřovalo od jiného muže než partnera. Výzkum dále poukázal na skutečnost, že je pravděpodobnější násilí směřující od partnera než od jiného muže. A to ve formě lehčích i těžších fyzických útoků. Výjimku tvořilo pouze sexuální násilí.

⁷⁷ *Mezinárodní výzkum násilí na ženách - Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. 1. vyd. Editor Simona Pikálková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 129 [cit. 4. 4. 2012].

Dostupné z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/index.php3?lang=cze&shw=246>

4 Zákon o ochraně před domácím násilím

4.1 Zákon č. 135/2006 Sb.

Přijetím zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, se Česká republika zařadila mezi státy zastávající jasné stanovisko, že domácí násilí nebude dále tolerováno. Přihlásila se také k odpovědnosti za oběti, kterým zajistí pomoc a systémovou ochranu. Návrh zákona připravila expertní skupina Aliance proti domácímu násilí vycházející z přesvědčení, že domácí násilí představuje komplexní problém a pouze dílčí řešení v podobě policejních zásahů je nedostačující. Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2007.

Mezi základní principy právní úpravy patří:

- **priorita práv** – zásah do soukromí je přípustný, pokud je nezbytný pro ochranu života, zdraví, práv a svobod jiných ohrožených osob
- **subsidiarita** – bezpečnost ohrožených osob má být zajišťována opatřeními netrestní povahy, role trestního práva je subsidiární
- **hrozba nebezpečí** – opatření mají sloužit jako preventivní reakce na násilné chování osoby a zabránit tak v budoucnu opakovaným útokům
- **přiměřenost a minimalizace zásahů** – druh, trvání a intenzita zásahů policisty se určuje tak, aby poskytovaly účinnou ochranou před nebezpečím, ale zároveň co nejméně zasahovaly do ústavně zaručených práv a svobod; zvláštní ohled je třeba brát na osoby nezletilé, staré, duševně nebo mentálně handicapované
- **výměna informací** – zejména mezi policisty, orgány sociálně-právní ochrany dětí a intervenčními centry⁷⁸

Zákon o ochraně před domácím násilím novelizoval několik stávajících zákonů. Český zákonodárce tedy nevyužil cestu upravit celou problematiku v jediném právním předpise, jak se s tím můžeme setkat v zahraničí (např. v Brazílii nebo Španělsku). Došlo ke změně následujících předpisů: zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, zákona č. 140/1961 Sb.,

⁷⁸Důvodový zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, sněmovní tisk č. 828/0, 4. volební období, 2004 [cit. 5. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?CZ=135&R=2006>

trestního zákona, zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a zákona č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

Filozofie nového zákona obrátila pozornost v řešení domácího násilí od represe k prevenci. Dřívější zásah státu nastupoval až v případech, kdy jednání násilné osoby bylo možné subsumovat pod některý z trestných činů. Reakce tedy nastupovala až v pozdějších fázích domácího násilí, nikoli v jeho počátcích. Přitom včasným zásahem lze pachateli jasně dát najevo, že jeho jednání je neakceptovatelné a zabránit tak opakovaným útokům.

K dalším ústředním myšlenkám patří zajištění bezpečí ohrožených osob. Přispělo k tomu přijetí institutu vykázaní, které provádí v odůvodněných případech Policie České republiky. Toto opatření poskytuje obětem nejen ochranu před dalším násilím, ale především čas rozmyslet si, jak dále situaci řešit. A to vše v důvěrně známém prostředí, které přispívá ke znovunabytí psychické rovnováhy. Zvítězila teze, že pachatel má nést následky za své protiprávní jednání a opustit obydlí, nikoli oběť.

Předpokladem pro úspěšné řešení tak složité problematiky, jakou představuje domácí násilí, spočívá ve spolupráci všech složek přicházejících do kontaktu s těmito případy. Jde o širokou škálu orgánů a organizací, počínaje lékaři, krizovými centry, azylovými domy, psychologickými poradnami, orgánem sociálně-právní ochrany dětí, přestupkovými komisemi, policií až po justici atd. Každá složka hraje důležitou a nezastupitelnou roli v určité fázi řešení situace. Žádná ale není sama o sobě schopna oběti poskytnout úplnou péči a je proto nutná vzájemná spolupráce a provázanost.⁷⁹

Zákon je proto vystaven na třech pilířích, které se vzájemně doplňují a poskytují tak účinnější ochranu. Prvním je **policejní zásah**. Příslušníci policie mohou vykázat násilnou osobu z bytu nebo společně užívaného domu a to i v její nepřítomnosti na dobu 10 dní. Je tím poskytnuta ochrana ohrožené osobě a vyslán jasný signál násilníkovi, že jeho chování nebude tolerováno. Vykázání je svou povahou opatření, které dává násilné osobě varování a šanci změnit své jednání dříve, než dojde ke kriminalizaci.

Druhý pilíř představují **intervenční centra**. Odborní pracovníci poskytují osobám ohroženým domácím násilím, především v období vykázaní, prvotní informace o možnostech řešení situace. Nabízejí psychologickou pomoc, právní služby, koordinují činnosti s dalšími institucemi. Cílem je, aby tyto osoby byly po skončení desetidenní

⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠOVÁ, Petra. Domácí násilí – nová legislativa první rok v praxi. *Kriminalistický sborník*. 2008, roč. 52, č. 3, s. 3.

ochranné lhůty schopné se samostatně rozhodnout, jak chtějí ve svém životě dále pokračovat.

Předběžné opatření obsažené v občanském soudním řádu představuje poslední pilíř přístupu k řešení případů domácího násilí. Tímto institutem se poskytuje ohrožené osobě teritoriální i personální ochrana. Soud může na návrh ohrožené osoby, aby násilná osoba na jeden měsíc opustila společné obydlí, nezdržovala se v něm a nevstupovala do něj (teritoriální ochrana), dále aby se zdržela setkávání, sledování a obtěžování navrhovatele (personální ochrana). Toto předběžné opatření lze za splnění příslušných podmínek prodloužit až na dobu jednoho roku. Ačkoliv v praxi nejčastěji navazuje na policejní vykázání, není to jeho podmínkou.⁸⁰

4.2 Úloha policie při řešení domácího násilí

4.2.1 Vykázání

Policisté bývají často první, kteří přijdou do kontaktu s osobami ohroženými domácím násilím. Proto sehrávají klíčovou úlohu při odhalování a rozeznávání případů odehrávajících se do té doby za zavřenými dveřmi. Zákonem o ochraně před domácím násilím jim byl svěřen nový prostředek pomáhající řešit tuto situaci a to institut vykázání, který zůstal zachován i s přijetím nového zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Hlavní smysl vykázání je především preventivní, tedy krátkodobé zabránění pokračování násilí. Na rozdíl od předchozí právní úpravy⁸¹ již nejde o správní rozhodnutí jako výsledek správního řízení, ale o tzv. faktický pokyn, tj. úkon neformální.⁸²

Zákon o Policii České republiky upravuje vykázání v § 44 až § 47. Z těchto ustanovení vyplývá oprávnění policisty vykázat násilnou osobu ze společného obydlí a jeho bezprostředního okolí, pokud lze důvodně předpokládat, že se dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti. Přitom tak lze učinit i v jeho nepřítomnosti. Jedním z kritérií

⁸⁰ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: profem, 2008, s. 85-86.

⁸¹ Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, účinný do 31. 12. 2008

⁸² VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 179.

posuzovaných při aplikaci tohoto ustanovení je opakovanost útoků jako jednoho ze znaků domácího násilí. Tato podmínka je ale pouze demonstrativní a lze od ní upustit, pokud míra rizika dalšího nebezpečného útoku je tak vysoká, že využití jiných oprávnění by nezajistilo ochranu ohrožené osoby.⁸³

Vykázání trvá po dobu 10 dnů a nelze ji žádným způsobem zkrátit. Nepřichází tedy v úvahu, že by ohrožená osoba pustila násilníka zpátky do společného obydlí před uplynutím této lhůty. Může ale v průběhu vykázání podat návrh na předběžné opatření podle občanského soudního řádu. Tím se prodlužuje lhůta do pravomocného rozhodnutí soudu o tomto návrhu. Lhůta 10 dnů byla zvolena s ohledem na zahraniční zkušenosti. V Rakousku původně zavedli pouze 7 denní lhůtu, ale ukázala se jako příliš krátká, neboť pro kvalitně poskytované služby intervenčních center obětem domácího násilí je třeba delšího časového úseku.⁸⁴ Sloveňští zákonodárci zvolili pouze 48 hodinovou ochranu⁸⁵, která se mi zdá nepřiměřená. Oběť domácího násilí není podle mého názoru schopna za tak krátkou dobu uvědomit si svou současnou situaci a přistoupit k adekvátním krokům řešícím nastalou situaci.

Jak již bylo řečeno, vykázání je faktický pokyn, policista ho tedy pouze ústně oznámí vykázané a ohrožené osobě a vyhotoví potvrzení o vykázání. Kromě dalších náležitostí je esenciální součástí tohoto potvrzení vymezení prostoru, kde se nesmí vykázaná osoba pohybovat. Stanovení rozsahu by měl policista zvažovat citlivě. Na jedné straně je nutné ochránit ohroženou osobu a zabránit dalším útokům na ni. Nesmí se ovšem zapomenout na princip přiměřenosti. Přijatá omezení by měla být jen v takovém rozsahu, aby byl naplněn cíl, ale zároveň zásah do práv vykázané osoby byl co nejmenší.

Pokud osoba, vůči které vykázání směřuje, není na místě přítomna, nepovažuje se to za překážku. Účinky takového vykázání nastávají od chvíle, kdy je policista provede, nikoliv od okamžiku, kdy se o něm vykázaná osoba dozví. Nicméně policista při prvním možném kontaktu informuje vykázanou osobu o situaci a rovněž ji poučí o právech a povinnostech s tím souvisejících.

⁸³ Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 23. prosince 2009, o provádění vykázání 166/2009 [cit. 7. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.policie.cz/clanek/zverejnene-informace-vykazani.aspx>

⁸⁴ GABRIŠOVÁ, Veronika. Rozhodování policie o vykázání ze společného obydlí a správní řád. *Správní právo*. 2006, roč. 39, č. 8, s. 498.

⁸⁵ § 27a zákona č. 171/1993 Z. z., o Policajnom zборе, v znení neskorších predpisov

Protože vykázaní představuje poměrně velký zásah do práv pro vykazovanou osobu, umožňuje ji zákon podat **námítky**. Tento institut lze chápat jako opravný prostředek sui generis. Náležitosti námitek nejsou v zákoně výslovně zmíněny, ale z logiky věci by měly být zdůvodněné. Nelze to však vyžadovat. Námítky mohou být podávány na místě a jsou tak zaznamenány v potvrzení o vykázaní nebo následně písemně do tří dnů ode dne převzetí tohoto potvrzení. O námítkách rozhoduje příslušné krajské ředitelství a je v jeho pravomoci ukončit vykázaní, pokud podmínky pro jeho uložení nebyly naplněny. Námítky jsou vyřizovány neformálním sdělením, nikoliv rozhodnutím podle správního řádu.⁸⁶

Mezi základní **povinnost vykázané osoby** patří opustit prostor vymezený policistou a zdržet se vstupu do něj. Dále se nesmí jakkoli stýkat nebo navazovat kontakt s ohroženou osobou. Rozumí se tím nejen osobní setkání, ale i další možné způsoby komunikace (telefonování, dopisování, elektronické zprávy). Aby vykázaní plnilo svůj účel, musí vykazovaná osoba odevzdat všechny klíče od společného obydlí a zároveň je poučena o případných následcích neuposlechnutí této výzvy. Ty by totiž naplňovaly skutkovou podstatu přestupku proti veřejnému pořádku, konkrétně § 47 odst. 1 písm. a) PřesZ neuposlechnutí výzvy úřední osoby při výkonu její pravomoci. Za tento přestupek lze uložit sankci až 5 000 Kč. Nelze ovšem opomenout i trestněprávní důsledky maření rozhodnutí o vykázaní. Ustanovení § 337 odst. 2 TrZ umožňuje potrestat toho, kdo se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykázaní provedené podle jiného právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním.

Vykázaná osoba si může před opuštěním určeného prostoru vzít věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady. Druhou a zároveň poslední možnost tak učinit má kdykoli během vykázaní, kdy kromě uvedeného výčtu si může odnést ještě navíc věci nezbytné pro její podnikání nebo pro výkon jejího povolání. Z důvodu ochrany ohrožené osoby se vše děje za přítomnosti policisty, který ji předem informuje. Po vyčerpání této možnosti nesmí vykázaná osoba do společného obydlí v průběhu desetidenní lhůty vkročit, i kdyby s tím souhlasila ohrožená osoba.

⁸⁶ MATES, Pavel. Úkoly policie při řešení domácího násilí. *Právní rádce*. 2009, roč. 17, č. 1, s. 40.

Na situaci, kdy násilná osoba není přítomna průběhu vykazování, je pamatováno právem ověřit si provedení vykazání na čísle tísňového volání 158 a možností vyzvednutí si úředního záznamu o vykazání u příslušného útvaru policie. Protože vykázaná osoba se prakticky ocitne bez přístřeší, policista by měl poskytnout informace o možnostech ubytování a nabídnout tak součinnost důležitou pro překonání prvotních nesnází.

Většina ohrožených osob je silně traumatizována již samotným násilným útokem a není schopna okamžitě samostatně logicky uvažovat. Proto je třeba citlivého přístupu ze strany policisty, který poskytne informace, jak lze dále pokračovat. Upozorní na možnost podání návrhu na předběžné opatření podle § 76b OSŘ, využití psychologických, sociálních jakož i dalších služeb v oblasti pomoci obětem násilí. Je třeba postupovat ohleduplně a adekvátně k osobním poměrům ohrožené osoby a zároveň ji poskytovat co nejkonkrétnější informace včetně adres nebo telefonních čísel na příslušné organizace. Zároveň by nemělo jít jen o formální poučení, ale policisté by se měli přesvědčit, že ohrožená osoba poučení a poskytnutým informacím skutečně porozuměla a je schopna je zpracovat. Policista také poučí ohroženou osobu na následky vyplývající z uvedení nepravdivých údajů. V tomto případě by přicházel v úvahu přestupek podle § 49 odst. 1 písm. c) PřesZ, jehož se dopustí ten, kdo úmyslně poruší občanské soužití nepravdivým obviněním z přestupku.

Policista provádějící vykazání musí do 24 hodin poslat kopii úředního záznamu o vykazání příslušnému intervenčnímu centru. Tato zařízení nabízejí psychologickou, právní pomoc a další služby obětem trestných činů. Ve stejné době musí zaslat kopii rovněž soudu, který je příslušný pro vydání rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření podle občanského soudního řádu a v případě přítomnosti nezletilých dětí také orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Tímto ustanovením se tak naplňuje informační povinnost mezi orgány a institucemi poskytujícími pomoc ohroženým osobám a napomáhá k mezioborové spolupráci. K dalším povinnostem policisty patří kontrola, zda vykázaná osoba dodržuje stanovený režim a je třeba ji provést do tří dnů od vykazání. V zákoně se sice hovoří pouze o jediné kontrole, ale aplikovat doslovnou dikci by v této souvislosti bylo podle mého názoru chybné. Jako ve všech případech domácího násilí je třeba přistupovat ke každé situaci individuálně, a proto je-li to zapotřebí, provádět kontroly opakovaně.

O tom, že institut vykázání je v praxi skutečně využíván, svědčí i následující tabulka. Ze statistik Bílého kruhu bezpečí vyplývá, že v roce 2011 bylo přistoupeno v 1430 případech k vykázání, což činí oproti roku 2007, kdy bylo možné poprvé využít tento institut, nárůst téměř o dvě třetiny. Částečně lze tento trend přičítat proškolení policistů, kteří umí lépe vyhodnotit danou situaci.

Přehled počtu vykázání dle krajů v roce 2011

KRAJ	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	2011	2007	2008	2009	2010	2007-2011
Jihočeský	8	5	3	5	4	9	7	4	9	7	7	4	72	50	37	35	84	278
Jihomoravský	7	16	16	7	11	10	9	5	8	13	8	8	118	82	72	82	87	441
Karlovarský	19	10	11	17	13	8	9	10	13	8	8	11	137	32	46	49	79	343
Královéhradecký	6	1	3	1	3	2	2	3	6	1	8	9	45	34	22	16	44	161
Liberecký	4	10	9	6	6	9	7	4	4	6	7	10	82	30	36	68	62	278
Moravskoslezský	15	9	8	11	14	9	14	7	18	9	7	14	135	213	110	111	108	677
Olomoucký	5	10	7	13	12	8	13	9	11	4	7	13	112	44	35	43	61	295
Pardubický	7	10	8	12	7	7	5	5	8	7	5	11	92	61	39	44	73	309
Plzeňský	1	2	2	2	2	2	3	2	2	1	2	2	23	16	22	14	27	102
Hlavní město Praha	8	9	10	6	9	9	10	11	14	10	12	15	123	59	34	48	104	368
Středočeský	3	10	11	7	11	14	16	7	10	8	12	12	121	79	67	59	64	390
Ústecký	10	19	19	22	19	16	17	19	11	24	14	12	202	81	87	134	133	637
Vysočina	8	13	3	1	6	3	5	1	4	3	4	1	42	32	26	39	51	190
Zlínský	10	14	18	10	10	7	6	6	12	11	9	13	126	49	46	36	81	338
CELKEM VYKÁZÁNÍ	111	128	128	120	127	113	123	93	130	112	110	135	1430	862	679	778	1058	4807

Přehled počtu vykázání dle krajů v roce 2011 [cit. 13. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

I přes stoupající tendenci využívání tohoto institutu, nedosahuje Česká republika takových výsledků jako Rakousko, které bylo inspirací pro českou právní úpravu. Ve Vídni, která má přibližně o půl milionu obyvatel více než Praha, bylo v roce 2007 4 000 případů vykázání pachatele domácího násilí, což je jen o 807 vykázání méně než pro celou Českou republiku za pět let existence tohoto prostředku. V Praze v uvedeném roce bylo zaznamenáno pouhých 59 zásahů.⁸⁷

⁸⁷ Vídeň: 4 000 vykázaných za rok. *Zpravodaj o. s. ROSA*. 2009, č. 1, s. 6 [cit. 13. 11. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/rosa_ZPRAVODAJ__012009.pdf

4.2.2 Proškolení policistů

Základním předpokladem pro pomoc osobám ohroženým domácím násilím je jeho správné a včasné rozeznání. Školení by tedy mělo být nedílnou součástí každé profese věnující se této problematice, aby nevhodným nebo necitlivým zásahem nedocházelo ke zhoršování situace. Cílem těchto aktivit je naučit rozeznávat charakteristické znaky domácího násilí a postupy a metody, jak reagovat a komunikovat nejen s obětí, ale i pachatelem.

Nizozemí patří k zemím, kde je domácí násilí vnímáno jako vážný problém. Zákonodárci přistoupili na úpravu, která toto jednání označuje za trestný čin a přitěžující okolnost umožňující zvýšení trestní sazby. Policisté procházejí výcvikem, který je má připravit na možná úskalí při práci v terénu. Největším problémem je zůstat profesionálem a nepodléhat emocím, které způsobují ztrátu objektivitu. Jeden z programů probíhá na policejní škole v Heerlenu, kde délka základního výcviku trvá 18 měsíců. V rámci tohoto programu se učí o ochraně obětí a domácím násilím a to i prakticky při modelových situacích s profesionálními herci.⁸⁸

Myslím si, že i když v České republice došlo za posledních pár let k velkému pokroku, je třeba stále pracovat na zlepšení práce policistů a jejich proškolení. Jako jedna z možných variant je specializace jednoho nebo více policistů na každém obvodním oddělení na řešení těchto případů. Výhodou takového postupu lze spatřovat ve hlubší znalosti problematiky a při větší praxi vytvoření i jednotného postupu. Takový policista by měl být i dobrý psycholog, aby dokázal zvládat emočně vyhocené situace a pracovat jak s obětí, tak i pachatelem. Samozřejmostí ale zůstává, že všichni řadoví policisté musí vědět, jak se v případech domácího násilí chovat.

Jako fungující model je možné využít systém uplatňovaný v Ostravě. Sestává z několika stupňů, které jsou vzájemně provázané a doplňují se. Prvním z nich je tým „domácího násilí“, sestávající z policistů v jednotlivých základních policejních útvarech, kteří realizují vykazání. Ti nastupují poté, co místní příslušníci policie vyhodnotí situaci jako domácí násilí a posoudí věc za vhodnou pro využití možnosti vykazání. Třetí důležitá složka celého procesu patří vzdělávání všech účastníků se subjektů, protože nepoznání-li policista domácí násilí, nemůže ho řešit. Neméně

⁸⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; Radka; VITOUŠOVÁ, Markéta. *Domácí násilí : přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích : studie*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002. s. 43-44.

významnou částí řešení problematiky domácího násilí je nadstandardní spolupráce s ostatními subjekty stojícími mimo Policii České republiky. Za všechny lze jmenovat například ostravskou pobočku Bílého kruhu bezpečí.⁸⁹

Druhý fungující model nalezneme v Brně. Pracovní tým brněnských policistů je oddělením kriminalistů, do jejichž kompetence náleží vykazání, přestupky a vyšetřování trestných činů, včetně stalkingu. Zatímco v Ostravě byla zvolena cesta, kdy případy domácího násilí (především tedy vykazání) řeší policisté pořádkové služby, na území Brna tuto činnost vykonávají kriminalisté.⁹⁰

Aby policisté mohli pomoci, je třeba, aby se o případu domácího násilí vůbec dozvěděli. Neochota oznamovat tyto činy je způsobena řadou příčin, mezi něž patří přesvědčení, že se jedná o soukromou záležitost, strach ze samotného pachatele a případné odplaty a v neposlední řadě zlehčování případu ze strany zasahujících policistů. Z literatury jsou známy tři důvody, které vedou oběť k oznámení incidentu na policii. Prvním z nich je zajištění ochrany spočívající v zabránění probíhajícího nebo budoucího útoku. Druhá častá příčina je touha po spravedlnosti či potrestání pachatele. A v neposlední řadě je to snaha po ochraně druhých lidí, což v případech domácího násilí představuje typicky snaha ženy chránit své děti.⁹¹

4.2.3 Metoda SARA DN

Metoda SARA (Spousal Assault Risk Assessment) je jednou z pomůcek pro vyhodnocení rizika dalšího domácího násilí. Tato metoda vznikla v Kanadě, později byla transformována pro potřeby švédské policie a odtud se rozšířila do dalších zemí. Do České republiky byla přivezena Bílým kruhem bezpečí v rámci projektu „Hráz“ a došlo k pojmenování české verze na SARA DN.

Tato diagnostická metoda je založena na dotazníku 3x5 otázek. První oddíl otázek se zaměřuje na násilí páchané vůči blízké osobě, dalších pět otázek zjišťuje

⁸⁹ HOLČÁKOVÁ, Gabriela. Ostrava jako kolébka dobré praxe v řešení případů domácího násilí. *Kriminalistický sborník*. 2009, roč. 53, č. 3, s. 57-58.

⁹⁰ Podrobněji o činnosti Skupiny Domáčího násilí Služby kriminální policie a vyšetřování In VANĚK, Jaroslav. Je specializace na domácí násilí u Policie ČR zapotřebí? *Policista*. 2007, roč. 13, č. 10, s. 3-6 [cit. 7. 11. 2012].

Dostupné z WWW. <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2007/10/specdnas.pdf>

⁹¹ FELSON Richard. Reasons for reporting and not reporting domestic violence to the police. In NATARAJAN, Mangai. *Domestic violence : the five big questions*. Burlington, VT: Ashgate, c2007, xxvii, s. 81-82.

obecné sklony k násilí a poslední pětice otázek zkoumá zranitelnost oběti. Správným vyhodnocením odpovědí by proškolení pracovníci měli zhodnotit situaci, odhadnout závažnost hrozby a přijmout patřičná opatření. Rizikové faktory hodnotí i z časového hlediska. Tedy je třeba zvážit nejen přítomnost, ale zkušenosti z minulosti. Přítom hlavní důraz je kladen na přítomnost. Dotazník také pomáhá překlenout nebezpečí spočívající v subjektivních pocitech profesionálů.⁹²

V praxi ho používají policisté a další odborníci (např. konzultanti na DONA lince), kteří jako první přicházejí do kontaktu s osobami ohroženými domácím násilím. Důležité pro správnou aplikaci této metody je důkladné proškolení všech profesionálů, aby nedocházelo k špatnému vyhodnocení situace, která by mohla mít v krajním případě tragické následky. Na straně druhé je to i pravdivé sdělení údajů ze strany ohrožené osoby.

4.3 Intervenční centra

Intervenční centra sehrávají důležitou a nezastupitelnou roli v systému ochrany před domácím násilím. Upravuje je zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, konkrétně pak v § 60a. Vytváří spojovací článek mezi státními orgány představovanými policií a soudy a na druhé straně oběťmi domácího násilí. Není tedy divu, že nejčastěji navazují na činnost policie po realizaci institutu vykázaní.

Tato specializovaná zařízení poskytují všestrannou pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Jejich pracovníci nabízí sociální, psychologickou a právní pomoc, analyzují jejich současnou situaci a navrhnou konkrétní řešení. Povinností intervenčních center je kontaktovat ohroženou osobu do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázaní. Součástí pomoci je i ověření skutečnosti, zda ohrožená osoba porozuměla informacím od policie a zda byla zajištěna dostatečným způsobem její ochrana a bezpečí.⁹³

Pomoc je poskytována zejména na základě podnětu od Policie České republiky. To nevylučuje možnost obrátit se na intervenční centrum osobám ohroženým domácím násilím i bez takového podnětu, tedy že sami aktivně budou vyhledávat pomoc.

⁹² Metoda SARA DN [cit. 8. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.donalinka.cz/nova-praxe/metoda-sara-dn/>

⁹³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka et al. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 16.

Zaměstnanci intervenčních center jsou vázáni mlčenlivostí týkající se skutečností, které se dozví v rámci výkonu své práce. Této povinnosti mohou být zbaveni na základě souhlasu osob, kterých se tyto údaje týkají. Druhá varianta prolomení mlčenlivosti souvisí s trestním řízením a sdělení těchto údajů orgánům činným v trestním řízení.⁹⁴

Druhým důležitým úkolem intervenčních center kromě poskytování pomoci je jejich koordinační činnost. Ze zákona vyplývá povinnost vzájemně se informovat a spolupracovat s poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky, obecní policií a dalšími orgány veřejné správy.

Aby činnost intervenčních center byla dostatečně efektivní a nevylučovala určité skupiny osob, je poskytování služeb zcela bezplatné. Pomoci se tak dostane každému, kdo o ni požádá.

Stejně jako celý systém ochrany před domácím násilím, také intervenční centra pracují v souladu s určitými principy, které vyvolávají pocity bezpečí a ochrany u osob ohrožených domácím násilím. Patří k nim bezesporu diskrétnost, kterou zaručují pracovníci těchto center a možnost anonymity osob. Tu lze spatřovat například v poradnách prostřednictvím chatu nebo telefonických dotazech. Není stanovena povinnost uvádět jméno nebo jiné identifikující údaje. Dalším pilířem úspěšné spolupráce je navázání důvěry mezi osobou ohroženou a poradcem intervenčního centra a nabídnutí individuálního řešení s přihlédnutím ke konkrétním potřebám dané osoby. A v neposlední řadě dostupnost těchto speciálních zařízení, aby dlouhá vzdálenost netvořila bariéru pro získání pomoci. Posledním zásadou dotvářející tento rámec tvoří interdisciplinární přístup, tedy spolupráce institucí a organizací zaměřených na pomoc osobám ohroženým domácím násilím.⁹⁵

4.4 Předběžné opatření

Třetí pilíř zákona o ochraně před domácím násilím tvoří předběžné opatření upravené v § 76b OSŘ. Cílem této úpravy je poskytnout ohrožené osobě více času, aby

⁹⁴ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008. s. 160.

⁹⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka et al. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 16.

mohla podat návrh ve věci samé a bylo zabráněno dalším útokům nebo psychickému nátlaku ze strany násilné osoby.

Při uplatňování předběžného opatření se vychází z dispoziční zásady, tedy řízení je zahájeno na návrh. Navrhovatelem je podle dikce § 76b odst. 1 OSŘ fyzická osoba, jejíž život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost jsou vážným způsobem ohroženy. V tomto bodě se nabízí otázka, zda je možné, aby jeden rodič ohrožený domácím násilím ve svém návrhu požadoval i zákaz setkávání a navazování kontaktu druhého rodiče se společným dítětem. V odborné literatuře se utvořily dva názorové proudy. První z nich je přesvědčen, že takový postup možný je. Druhý se přiklání k opačnému výkladu a to z důvodu, že tento návrh by byl podán osobou, která není aktivně legitimována. Myslím si, že druhá nastíněná varianta je správná. Z doslovného znění lze dovodit, že návrh na předběžné opatření podle § 76b OSŘ může podat pouze osoba, která je přímo ohrožena násilnou osobou. V tomto případě by šlo o nezletilé dítě. Pak je ovšem třeba řešit střet zájmů, vyplývající z § 37 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, kdy je potřeba, aby dítě bylo zastoupeno kolizním opatrovníkem ustanoveným soudem.⁹⁶

V praxi velmi často dochází k situaci, že předběžné opatření navazuje na institut vykázání, je ale třeba zdůraznit, že to není jeho podmínkou. Obsah povinností, které mohou být uloženy účastníku, proti kterému návrh směřuje, zahrnuje zejména aby:

- opustil společné obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se ve společném obydlí nebo do něj nevstupoval,
- nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí nebo navrhovatele a nezdržoval se tam,
- se zdržel setkávání s navrhovatelem, nebo
- se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoliv způsobem.

Tento výčet není vyčerpávající, neboť zákonodárce použitím slova „zejména“ dal jasně najevo, že je možno uložit i další povinnosti přímo v zákoně neuvedené. Zákonem č. 218/2009 Sb., kterým se mění občanský soudní řád, došlo ke změně, která rozšířila výčet možných ukládaných povinností do současné podoby. Jednalo se o reakci

⁹⁶ Více ČUHELOVÁ, Kateřina. Zákaz setkávání otce s nezletilým dítětem a ustanovení § 76b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. 2008, roč. 28, č. 10, s. 41-42.; DÁVID, Radovan. Dítě jako účastník řízení ve věcech domácího násilí. In: *Dny práva 2010* [cit. 15. 4. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik.html

na nebezpečné pronásledování, neboli stalking a případy, kdy ohrožená a násilná osoba neměli společné obydlí.

K rozhodování o návrhu na předběžné opatření je podle § 74 odst. 5 OSŘ příslušný okresní soud, v jehož obvodu je nebo byl dům, byt, místnost nebo jiný prostor společně obývaný s navrhovatelem (dále jen „společné obydlí“). Může ale nastat situace, kdy navrhovatel a účastník, proti kterému návrh směřuje, spolu nikdy neměli společné obydlí. Je pak otázkou, zda je možné podat návrh na nařízení předběžného opatření podle § 76b OSŘ nebo je třeba využít předběžné opatření podle § 76 odst. 1 písm. f) OSŘ, jež je směřován k ochraně osobnosti.⁹⁷ Někteří autoři⁹⁸ vycházejí z teze, že právní úprava má poskytovat ochranu co nejširšímu okruhu subjektů a tedy nutno chápat ustanovení § 74 odst. 5 jako ustanovení zvláštní. Pokud podle něho nelze určit místní příslušnost, postupovat podle § 84 a násl. OSŘ a neomezovat tak přístup oběti k soudní pomoci. Druhý možný způsob interpretace tohoto ustanovení vychází z předpokladu, že cílem je chránit pouze oběti domácího násilí, případně jeho pokračování v podobě ex-partner stalkingu.⁹⁹ A pouze v této situaci nařizovat předběžné opatření podle § 76b OSŘ, ve zbylých případech postupovat podle § 76 odst. 1 písm. f) OSŘ. Podle mého názoru by měl být zákon vykládán ve prospěch oběti a neklást ji další překážky spojené s odlišným režimem § 76 odst. 1 písm. f) OSŘ. Mezi ně patří například příslušnost krajského soudu namísto okresního, složení jistoty apod. A konečně samotné ustanovení o povinnostech § 76b odst. 1 písm. c) a d) OSŘ nevyžaduje společné obydlí násilné osoby a navrhovatele.¹⁰⁰

Aby bylo předběžné opatření efektivní, musí být o něm rozhodnuto v co nejkratší době. Předseda senátu rozhodne o návrhu na předběžné opatření do 48 hodin poté, co byl návrh podán, přitom za okamžik podání se považuje dojití návrhu k soudu. Jak vyplývá z § 75c odst. 3 OSŘ, o návrhu soud rozhodne bez nařízeného jednání a slyšení svědků. Je to dáno i praktickou stránkou věci, kdy v tak krátkém čase není v silách soudu zjišťovat všechny skutečnosti.

⁹⁷ Za vhodnější úpravu považuji stav před novelou provedenou zákonem č. 218/2009 Sb., kdy místně příslušným k rozhodnutí o předběžném opatření byl obecný soud navrhovatele.

⁹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka et al. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 66-67.

⁹⁹ Ex-partner stalking následuje po ukončení či rozpadu intimního partnerského vztahu

¹⁰⁰ Více ČUHELOVÁ, Kateřina. Právní nástroje ochrany před neoprávněným sledováním a obtěžováním. *Právní rozhledy*. 2010, roč. 18, č. 15, s. 558-559.

Stejně jako u jiných předběžných opatření i v tomto případě platí, že nemusí být zcela jisté, zda k domácímu násilí dochází. Ale je třeba předložit soudu alespoň některé dokumenty potvrzující odůvodněnost návrhy. Mezi takovéto listiny bezesporu patří zápis policie o napadení navrhovatele nebo lékařská zpráva o ošetření.¹⁰¹

O nařízení předběžného opatření soud rozhoduje usnesením, proti němuž je přípustné odvolání. Jak vyplývá z § 218b OSŘ, odvolací soud musí rozhodnout do 15 dnů od předložení věci.

Doba trvání tohoto předběžného opatření je stanovena v § 76b odst. 3 na jeden měsíc a počíná běžet od vykonatelnosti rozhodnutí, tj. podle znění § 76d OSŘ vyhlášením rozhodnutí a nebylo-li vyhlášeno, od jeho vydání. Druhou možností představuje situace, kdy policejní vykazání předcházelo návrhu na předběžné opatření, pak se tato lhůta počítá dnem následujícím po dni, v němž uplynula lhůta stanovena zvláštním právním předpisem (zákonem o Policii České republiky).

Pokud je během trvání vykazání podán návrh na vydání předběžného opatření, doba vykazání se prodlužuje podle § 44 odst. 2 zákona o Policii České republiky do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu. Účinky jsou zde nešťastně vázány na právní moc, což způsobuje interpretační potíže, pokud je návrh podán sice v desetidenní lhůtě, ale soud do okamžiku jejího uplynutí dosud nerozhodl. Zákon totiž mluví u předběžného opatření pouze o vykonatelnosti, bez vazby na právní moc¹⁰². Při doslovném výkladu by se policejní vykazání prodlužovalo až do právní moci rozhodnutí o předběžném opatření a počátek měsíčního předběžného opatření by začal běžet až dnem následujícím po dni skončení policejního vykazání. Soud by tak nemohl určit počátek měsíční lhůty.¹⁰³ Na tuto nesrovnalost upozorňovala již u předchozí právní úpravy zákona o Policii České republiky Čuhelová¹⁰⁴. Její doporučení spočívalo v nahrazení § 44 odst. 2 zákona o Policii České republiky, jehož současné znění je „vykazání se prodlužuje do dne právní moci rozhodnutí soudu“ slovy „do

¹⁰¹ SVOBODA, Karel. Soudní praxe při vykazování násilníka z bytu. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 11, s. II.

¹⁰² V právní moci je rozhodnutí, které již nelze napadnout odvoláním dle § 159 OSŘ ve spojení s § 167 odst. 2 OSŘ

¹⁰³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka et al. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 71-72.

¹⁰⁴ ČUHELOVÁ, Kateřina. Počátek lhůty trvání předběžného opatření podle § 76b OSŘ. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 16, č. 22, s. 834-836.

vykonatelného rozhodnutí soudu“. Bohužel přijetím současného zákona o Policii České republiky se nic nezměnilo.

Podle § 76b odst. 4 OSŘ lze dobu trvání předběžného opatření na návrh navrhovatele prodloužit, pokud před uplynutím jednoměsíční doby trvání předběžného opatření bylo zahájeno řízení ve věci samé. Problematická se zde jeví formulace „ve věci samé“. V zákoně totiž není jednoznačně řečeno, co všechno zahrnuje. Proto není divu, že ani soudy nejsou jednotné v posuzování, kterých řízení se to týká. „*Některé soudy považují za věc samu návrh na rozvod, jiné jen návrh na vyklizení, vypořádání společného jmění manželů nebo zrušení společného nájmu bytu, další i návrh na výchovu a výživu*“.¹⁰⁵ V odborné literatuře také nepanuje jednotný názor. Drápal¹⁰⁶ vychází z právní konstrukce, že předpokladem pro předběžné opatření podle § 76b odst. 1 OSŘ je také „společné obydlí“ navrhovatele s „účastníkem, proti kterému návrh směřuje“. Proto za zahájení řízení ve věci samé považuje jen řízení zabývající se řešením práv a povinností účastníků řízení k domu, bytu, místnosti nebo jiného objektu, v němž měli účastníci společné bydlení (řízení o zrušení společného nájmu bytu, vyklizení domu apod.). Širší pojetí zahrnuje řízení upravující poměr k nezletilým dětem, rozvod manželství a vypořádání společného bydlení.¹⁰⁷

Podle mého názoru celý institut předběžného opatření podle § 76b OSŘ pomáhá řešit situace spojené s domácím násilím, a proto širší pojetí lépe vystihuje jeho podstatu. Tedy řešit nejen otázky bydlení, ale i záležitosti spojené s manželstvím a poměr k nezletilým dětem. Je to důležité pro zpretrhání vazeb mezi násilnou a ohroženou osobou a soustředění se pouze na jeden určitý specifický problém nemusí (a často taky neznamená) žádnou změnu.

Maximální doba trvání předběžného opatření je stanovena na 1 rok. Jak z důvodové zprávy k zákonu o ochraně před domácím násilím vyplývá, je nutné posuzovat dvě polohy. Na jedné straně chránit lidskou důstojnost, svobodu, zdraví a život. Druhý pól představují ústavně zaručená práva a svobody (především vlastnické právo, svoboda pohybu), které nelze zkrátit na neomezeně dlouhou dobu.

¹⁰⁵ ČUHELOVÁ, Kateřina. Předběžné opatření ve věcech domácího násilí. *Právní rádce*. 2009. roč. 17, č. 1, s. 20.

¹⁰⁶ DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 458.

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, sněmovní tisk č. 828/0, 4. volební období, 2004 [cit. 20. 4. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401>

Předběžné opatření podle § 77 OSŘ zaniká, pokud návrhovač nepodal v zákonné lhůtě nebo ve lhůtě soudem určené návrh na zahájení řízení. Mezi další důvody patří okolnost, že návrhu ve věci samé nebylo vyhověno nebo bylo vyhověno, ale uplynulo 15 dní od vykonatelnosti rozhodnutí ve věci samé. Poslední možností je uplynutí doby, po kterou mělo opatření trvat.

Existuje také možnost zrušit předběžné opatření, pokud pominou důvody, pro které bylo nařízeno. Patrně by se jednalo o případy, kdy by již samotné vykázání zapůsobilo na násilnou osobu a nebylo by tedy třeba další ochrany života, zdraví a lidské důstojnosti ohrožené osoby. Vzhledem k tomu, že domácí násilí je jev dlouhodobý a jednotlivé útoky se časem stupňují, není moc pravděpodobné, že by zrušení předběžného opatření mělo v praxi velkou odezvu.¹⁰⁸

¹⁰⁸ ČUHELOVÁ, Kateřina. Předběžné opatření ve věcech domácího násilí. Právní rádce. 2009, roč. 17, č. 1, s. 19.

5 Ochrana poskytovaná trestním právem

5.1 Obecně o trestněprávní ochraně před domácím násilím

Trestní právo má v právním řádu pouze subsidiární úlohu. Nastupuje tedy jen v nejzávažnějších případech, kdy ostatní prostředky (právní i mimoprávní) selhávají. Proto je třeba se při řešení problematiky domácího násilí zaměřit na komplexní úpravu zasahujících i do dalších právních odvětví, nejen trestního práva. Prvním krokem bylo přijetí zákona o ochraně před domácím násilím, které upravilo institut vykázaní, nové předběžné opatření podle občanského soudního řádu a intervenční centra.

Při řešení situací spojených s domácím násilím je možné vysledovat dvojí přístup. Na jedné straně preventivní aktivity, které mají zabránit nebo alespoň omezit páchaní domácího násilí. Na straně druhé represe spočívající v kriminalizaci tohoto jednání. Prevence by tady měla být na prvním místě. Největším přáním samotných obětí stále zůstává, aby násilí přestalo, nikoliv aby byl pachatel potrestán. Nedostatky trestněprávní represe spočívají hned v několika skutečnostech. Předně trestní právo řeší situace a činy odehrávající se v minulosti. Dopadá tedy jen na důsledky a neřeší příčiny. Pro oběť je přitom stěžejní, aby se v budoucnu neodehrály další útoky. Další záporný bod lze vysledovat v trestech. Ty mají spíše odplatný charakter, než rehabilitační, jak by bylo daleko vhodnější. Navíc tresty často postihují nejen pachatele, ale i osoby blízké, tzn. i samotné oběti. Je třeba také dobře zvažovat při ukládání trestů, jaký druh je možný a splní požadovaný účel. Kupříkladu domácí vězení je vyloženě nevhodný trest pro způsob jeho výkonu. A v neposlední řadě ani uložení trestu odnětí svobody nemusí zaručit oběti bezpečí a ochranu, neboť je zde riziko osobní msty pachatele.¹⁰⁹

Ať již byly zmíněny všemožné výhrady a negativa trestněprávní úpravy domácího násilí, nesmí se zapomínat na její pozitivní dopad. A tím je jasný signál vysílány k široké veřejnosti, že domácí násilí je jev nežádoucí a nebude tolerován.

Je třeba si uvědomit, že české trestní právo pojem „domácí násilí“ nezná. Nenajdeme ho v žádné skutkové podstatě trestných činů ani ve výkladových ustanoveních zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Úskalí přesného definování tkví v tom, že část případů by nespádala pod definici domácího násilí, protože jeho

¹⁰⁹ VANDUCHOVÁ, Marie. *Domácí násilí a trestní právo*. Přednáška. Praha: Univerzita Karlova v Praze, dne 16. 11. 2011.

projevy jsou tak rozmanité, že zákonodárce ani při nejlepší vůli nemůže myslet na všechny okolnosti. Nebo naopak velmi široce pojatá definice může být zneužita k neopodstatněnému nařčení z páchaní domácího násilí.

V českém trestním právu tedy můžeme jednání subsumovat pod skutkové podstaty několika trestných činů. Nejčastěji se bude jednat o trestné činy proti životu a zdraví a trestné činy proti majetku. Za „nejspecializovanější“ skutkovou podstatu lze považovat § 199 TrZ týrání osoby žijící ve společném obydlí. Další v úvahu přicházející možnosti (řazeno chronologicky podle ustanovení trestního zákoníku) jsou např. vražda (§ 140 TrZ), zabití (§ 141 TrZ), účast na sebevraždě (§ 144 TrZ), ublížení na zdraví (§ 145 a § 146 TrZ), zbavení osobní svobody (§ 170 TrZ), omezování osobní svobody (§ 171 TrZ), vydírání (§ 175 TrZ), porušování domovní svobody (§ 178 TrZ), pomluva (§ 184 TrZ), znásilnění (§ 185 TrZ), pohlavní zneužití (§ 187 TrZ), soulož mezi příbuznými (§ 188 TrZ), zanedbání povinné výživy (§ 196 TrZ), týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ), únos (§ 200 TrZ), ohrožování mravní výchovy mládeže (§ 201 TrZ), podání alkoholu dítěti (§ 204 TrZ), krádež (§ 205 TrZ), neoprávněné užívání cizí věci (§ 207 TrZ), neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytového prostoru (§ 208 TrZ), poškozování cizí věci (§ 228 TrZ), nedovolené ozbrojování (§ 179 TrZ), maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TrZ), křivé obvinění (§ 345 TrZ), křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346 TrZ), nebezpečné vyhrožování (§ 353 TrZ), nebezpečné pronásledování (§ 354 TrZ), výtržnictví (§ 358 TrZ)¹¹⁰ atd.

Bylo by vyčerpávající a kontraproduktivní detailně rozebírat všechny skutkové podstaty trestných činů, které lze zahrnout pod projevy domácího násilí. Proto jsem si vybrala jen několik, které s touto problematikou úzce souvisí.

5.2 Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ)

Skutková podstata trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí byla do trestního práva poprvé zavedena v roce 2004¹¹¹. Význam tohoto kroku lze spatřovat především v tom, že bylo jasně dáno na srozuměnou nepřipustnost takového chování, ale především v možnosti nahradit oddělené vnímání jednotlivých útoků uceleným

¹¹⁰ FENYK, Jaroslav. Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměru de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 12, s. 631.

¹¹¹ Novelizace trestního zákona č. 140/1961 Sb. provedená zákonem č. 91/2004 Sb.

pohledem na daný patologický jev. To, co dříve bylo možné řešit jen jako izolované útoky spadající často pod přestupky, bylo nyní možno chápat jako celek, který má svůj vývoj, trvání, ale i zákonitosti.¹¹²

Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí je systematicky zařazen do hlavy IV. trestního zákoníku, která upravuje trestné činy proti rodině a dětem.

Objektem je zde zájem na ochraně osob, které žijí s pachatelem ve společném obydlí. Pojem obydlí je vymezen v § 133 TrZ jako „*dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející*“. Toto pojetí je dostatečně široké, aby pojalo veškeré prostory používané k bydlení, např. i ubytovny, vysokoškolské koleje, hotelové pokoje, rekreační chaty. Na společné obydlí je nutné pohlížet jako na faktický stav, není nutné vedení společné domácnosti.¹¹³ Zároveň jde o vyjádření vztahu mezi pachatelem a týranou osobou, a proto nemusí být místem spáchání trestného činu¹¹⁴.

Předmětem útoku je každá osoba, která žije s pachatelem ve společném obydlí. Může se tedy jednat o osobu blízkou, bývalého partnera nebo třeba jen podnájemníka.

Objektivní stránka spočívá v „týrání“ osoby, která s pachatelem žije ve společném obydlí. Pojem týrání není v trestním zákoníku definován, ale lze vycházet z ustálené judikatury. „*Týrání je zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti i bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. K tomu je třeba uvést, že trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné.*“¹¹⁵

V dalším judikátu¹¹⁶ bylo upřesněno, že se nevyžaduje vznik následků na zdraví, ale toto jednání musí být hrubé, bezohledné nebo bolestivé a dotyčná osoba ho považuje za těžké příkoří.

V případě základní skutkové podstaty hrozí pachateli trest odnětí svobody v rozmezí 6 měsíců až 4 léta. Ovšem již v § 199 odst. 2 TrZ je upravena kvalifikovaná

¹¹² ŠUBRT, Milan. Domáci násilí a vykázaní. *Trestní právo*. 2011, roč. 15, č. 6, s. 20.

¹¹³ Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008 je spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a tr. zák. (nově § 199 trestního zákoníku) podmíněno tím, že týraná osoba žije v tomto obydlí společně s pachatelem. Jestliže týraná osoba ukončila společné soužití s pachatelem tak, že se odstěhovala ze společně obývaného bytu nebo domu, nemůže jít poté o trestný čin podle § 215a tr. zák., ani když je tato osoba nadále vystavena útokům pachatele, které lze považovat za týrání.

¹¹⁴ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2010, s. 145.

¹¹⁵ č. 11/1984 Sb. rozh. tr.

¹¹⁶ č. 20/1984 – 1 Sb. rozh. tr.

skutková podstata. K okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby je zde řazeno spáchání trestného činu zvláště závažným nebo trýznivým způsobem, způsobení těžké újmy na zdraví, spáchání činu nejméně na dvou osobách nebo páchaní činu po delší dobu¹¹⁷.

5.3 Trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ)

Objektem trestného činu týrání svěřené osoby je ochrana osob, které vzhledem ke svému věku nebo z jiného důvodu jsou v péči nebo výchově jiných osob. Jde o speciální ustanovení k trestnému činu týrání osoby žijící ve společném obydlí. Podle některých názorů¹¹⁸ je dokonce možný souběh těchto dvou trestných činů a to za předpokladu, že pachatel týráním osoby žijící s ním ve společném obydlí způsobuje psychickou újmu osobě, která je mu svěřená. Jednalo by se o souběh vícečinný vzhledem k zásadě *lex specialis* u trestného činu týrání svěřené osoby. Jiný názor¹¹⁹ umožňuje i jednočinný souběh trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 TrZ s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, 2 písm. c) TrZ. A to za předpokladu, že pachatel bude týrat nejméně dvě osoby žijící s ním ve společné domácnosti, přičemž jedna z nich je mu svěřena do výchovy či péče.

Předmětem útoku je tedy nejen dítě, ale i zletilé osoby, které jsou odkázány na péči jiných osob. Důvody mohou být rozličné – stáří, invalidita, nemoc, mentální retardace apod.

K pochopení šíře tohoto trestného činu je nezbytné vymezení pojmu péče nebo výchovy, kterou nelze chápat restriktivně, tedy pouze jako vztah rodiče ke svému dítěti. Zahrnuje rozmanitou škálu vztahů, založených různými způsoby. Půjde o vztahy vyplývající z úředního rozhodnutí (osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům je v péči svého opatrovníka), právní úpravy (dítě je v péči svých rodičů), pracovní či jiné smlouvy nebo na základě konkludentních činů.¹²⁰

¹¹⁷ Podle usnesení Nejvyššího soudu 8 Tdo 105/2008 je pro posouzení otázky pokračování v páchaní takového činu „po delší dobu“ určující nejen celková doba týrání, ale přihlídnout je třeba též ke konkrétnímu způsobu provedení činu, intenzitě týrání, jeho četnosti apod. V závislosti na konkrétních okolnostech není vyloučeno, aby i doba několika měsíců naplnila tento zákonný znak.

¹¹⁸ ŠUBRT, Milan. Domácí násilí a vykázaní. *Trestní právo*. 2011, roč. 15, č. 6, s. 23.

¹¹⁹ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 146.

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1935.

Rovněž i zde nalezneme okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, pokud je trestný čin spáchán zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, způsobí těžkou újmu na zdraví, je spáchán na nejméně dvou osobách nebo po delší dobu.

Trestní sazba základní skutkové podstaty činí jeden rok až pět let.

5.4 Trestný čin nebezpečné pronásledování (§ 354 TrZ)

Tento trestný čin se stal součástí právního řádu České republiky teprve s účinností nového trestního zákoníku k 1. 1. 2010. Zvláštností je, že původně nebyl obsažen ve vládním návrhu a z tohoto důvodu chybí k tomuto ustanovení důvodová zpráva.

I když nelze zcela jednoznačně říci, že se jedná o formu domácího násilí, velmi úzce s touto problematikou souvisí. Často po ukončení vztahu a odstěhování se ze společné domácnosti pokračuje domácí násilí právě ve formě tzv. stalkingu. S tímto pojmem se poprvé setkáváme v 90. letech v USA a v překladu znamená „pronásledovat, stopovat divokou zvěř, případně lovení“, což celkem výstižně vyjadřuje podstatu tohoto trestného činu.¹²¹

Možná trochu nesystematicky je trestný čin nebezpečného pronásledování zařazen mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (hlava X.).

Objektem je zájem na klidném občanském soužití a ochrana před dlouhodobým pronásledováním.

Objektivní stránka spočívá v dlouhodobém pronásledování a to taxativně stanoveným jednáním, které je způsobilé vzbudit důvodnou obavu o život nebo zdraví vlastní či osob blízkých. Mezi tato jednání náleží:

- vyhrožování ublížením na zdraví nebo jinou újmu poškozenému nebo jeho osobám blízkým,
- vyhledávání osobní blízkosti poškozeného nebo jeho sledování¹²²

¹²¹ Více k dané problematice v českém právním řádu např. VÁLKOVÁ, Helena. Česká podoba stalkingu podle §354 TrZ v širších než trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 9, s. 257-263; VISINGER, Radek. Jak postihnout stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 11, s. 331-336, VANTUCH, Pavel. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle § 354 trestního zákoníku. *Státní zastupitelství*. 2011, roč. 9, č. 2, s. 5-13.

¹²² Podle usnesení Nejvyššího soudu 3 Tdo 1378/2011 postačí k naplnění znaku pronásledování u přečinu nebezpečného pronásledování podle § 354 tr. zákoníku, že se pachatel snažil získat přístup k poškozené osobě přes osoby jí blízké. Takové jednání totiž muselo být poškozenou osobou vnímáno podobně, ne-li stejně intenzivně, jako snaha pachatele o přímý kontakt s ní.

- vytrvalé kontaktování poškozeného,
- omezování poškozeného v jeho obvyklém způsobu života,
- zneužívání jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu

Formy jednání jsou velmi různorodé, od legálních způsobů (např. zasílání květin, drobných dárků) až po právem zakázané činnosti (např. vydírání).

Trestní sazba je v základní skutkové podstatě stanovena na trest odnětí svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti, v případě spáchání trestného činu vůči dítěti nebo těhotné ženě, se zbraní nebo nejméně dvěma osobami se zvyšuje trestní sazba na šest měsíců až tři roky.

5.5 Nepřekážení a neoznámení trestného činu (§ 367 a § 368 TrZ)

Objektivní stránka těchto činů spočívá v nepřekážení, resp. neoznámení taxativně vyjmenovaných trestných činů, o jejichž přípravě, páchání nebo spáchání se pachatel hodnověrným způsobem dozvěděl.

Můžeme zde vysledovat zájem společnosti na zabránění páchaní závažných trestných činů a s nimi spojených následků, ale také boj s kriminalitou a pachateli.

Proto se jeví zcela nelogicky, že ačkoli ustanovení o týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ) je obsaženo v taxativním výčtu obou trestných činů, týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ) zde trestuhodně chybí.

Podle mého názoru je to zásadní nedostatek, protože osoba ohrožena domácím násilím je natolik paralyzována a její schopnost řešit situaci je značně omezena, že pomoc zvenčí se stává mnohdy jedinou možností uvést věci do pohybu. To si uvědomil i zákonodárce při projednávání zákona č. 91/2004 Sb. (kterým byl zařazen trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě do právního řádu), kde bylo navrženo zařazení tohoto trestného činu do ustanovení o nepřekážení a neoznámení trestného činu. Z důvodové zprávy k tomuto návrhu mimo jiné vyplývá, že: „*Trestnost neoznámení a nepřekážení trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí je vyjádřením vůle postavit se principiálně proti postojům lhostejnosti vůči jevu domácího*

*násilí. Oběť je izolována, bez pomoci, často v ničivé závislosti typu naučené bezmoci, vnější zásah je nezbytný“.*¹²³

Bohužel tento návrh nebyl akceptován, což bylo kriticky hodnoceno.¹²⁴

5.6 Souhlas s trestním stíháním

Ačkoli trestní právo hmotné již zareagovalo na specifické potřeby při řešení domácího násilí, v procesním právu se stále nachází problematický institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného upravený v § 163 TrŘ¹²⁵. Podstata tkví v tom, že u taxativně vyjmenovaných trestných činů je třeba souhlasu poškozeného, jinak nelze pachatele stíhat. Zvolené kritérium je blízký vztah k pachateli.¹²⁶ Tzv. dispoziční právo oběti tak umožňuje, aby jeden trestný čin byl jednou stíhán ex lege (pachatelem je cizí člověk), jindy je trestní stíhání vyloučeno z důvodu odepření respektive zpětvzetí souhlasu (blízká osoba).

Vznikají tak dvě kategorie pachatelů, kdy právě v případech domácího násilí, kde panuje strach a reálná hrozba násilí, je odepření souhlasu velmi časté. Dochází tak vlastně k protichůdnému účinku. Na jedné straně je deklarován nutný zásah ze strany státu do privátních vztahů, na straně druhé trestní řád vytváří překážku pro jeho aplikaci. To vše s odůvodněním, že stát nemá právo vstupovat do některých soukromých vztahů.¹²⁷

Pozitivně naopak vnímám skutečnost, že trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ) v taxativním výčtu § 163 TrŘ chybí. Z toho plyne, že trestní stíhání lze zahájit i bez souhlasu poškozeného a ušetřit ho tak možnému tlaku, který by na něj mohl vyvíjet pachatel, případně rodina.

Poměr poškozeného a osoby, vůči níž má právo udělit nebo odepřít souhlas s trestním stíháním musí existovat v době, kdy se trestní stíhání vede (výjimka je

¹²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, sněmovní tisk 298/0, 4. volební období, 2003 [cit. 6. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=298&CT1=0>

¹²⁴ JELÍNEK, Jiří. K trestněprávnímu postihu domácího násilí. *Kriminalistika*. 2005, č. 4, roč. 38 [cit. 6. 10. 2012].

Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2005/04/jelinek.html>

¹²⁵ Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹²⁶ Poškozený je ve vztahu k pachateli osobou, vůči níž by měl právo odepřít výpověď dle § 100 odst. 2 TrŘ

¹²⁷ FENYK, Jaroslav. Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměru de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 12, s. 632.

u trestného činu znásilnění). Častá chyba vyskytující se v praxi je, že policejní orgány vyžadují souhlas k datu, kdy byl trestný čin spáchán. Což nemusí korespondovat s aktuálním osobním statutem oběti (v uvedeném rozmezí se rozvedla, zanikl partnerský vztah).¹²⁸

K prolomení požadavku souhlasu poškozeného dochází podle § 163a TrŘ v případech kdy:

- činem vyjmenovaným v § 163 odst. 1 byla způsobena smrt,
- poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena,
- poškozeným je osoba mladší 15 let,
- z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Poškozený má právo vzít svůj souhlas kdykoli zpět a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. V praxi se tak velmi často děje, protože oběť domácího násilí je finančně, emocionálně, ale i společensky vázána na pachatele, který navíc umě využívá této své pozice k dosažení jemu příznivého výsledku. V teorii proto ustanovení § 163 trestního řádu bývá označováno za „vydírací paragraf“¹²⁹. Policii naopak chybí impuls k větší aktivitě, neboť při neudělení či zpětvzetí souhlasu je jejich práce zbytečná, což působí jako demotivující faktor.

V této situaci se nabízí řešení efektivního využití možnosti, kterou nám dává trestní řád. Pokud budou existovat jakékoli pochybnosti o okolnostech, za nichž byl souhlas dán nebo byl vzat zpět, je nutné prokazovat, zda se tak nestalo v tísní. Pouze v případě, že státní zástupce dospěje k jistému závěru, že šlo o svobodný projev vůle poškozeného, je na místě zastavit trestní stíhání. Čili nedání či zpětvzetí souhlasu neznamena automaticky zastavení trestního stíhání, ale je zde potřeba individuálně posuzovat každý případ.¹³⁰

¹²⁸ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008. s. 105-106.

¹²⁹ MACHÁČKOVÁ, Radka. Domácí násilí – některé právní aspekty. In: *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, s. 120 [cit. 6. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.ok.cz/iksp/docs/273.pdf>

¹³⁰ CRHA, Lumír. Domácí násilí a vynucené zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním podle § 163a odst. 1 písm. d) trestního řádu. *Státní zastupitelství*. 2004, roč. 2, č. 12, s. 6.

5.7 Předběžná opatření – navrhovaná novela trestního řádu

V současné době je v legislativním procesu¹³¹ novela trestního řádu zavádějící předběžná opatření i do trestního řízení. Jak vyplývá z důvodové zprávy¹³², hlavním smyslem zavedení toho institutu je chránit zájem poškozeného, osob jemu blízkých, zabránění v páchání trestné činnosti a zajištění účinného provedení trestního řízení.

Lze zde pozorovat podobný účel jako předběžná opatření v občanském soudním řízení, tedy prozatímně upravit poměry mezi obviněným a obětí. Předběžná opatření jsou dána taxativním výčtem. Jedná se o zákaz:

- styku s určitými osobami
- vstupu do obydlí
- návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami
- zdržovat se na konkrétně vymezeném místě
- vycestování do zahraničí
- držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páchání trestné činnosti
- užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky
- her a sázek
- výkonu konkrétně vymezené činnosti

O uložení předběžného opatření bude rozhodovat soud, v přípravném řízení předseda senátu na návrh státního zástupce nebo státní zástupce a to za podmínek stanovených v zákoně a jen u osoby, proti které bylo zahájeno trestní stíhání. Lze uložit současně více předběžných opatření, vždy s ohledem na danou situaci.

Předběžné opatření trvá, dokud to vyžaduje jeho účel a dokud trvá důvod vazby. Pokud obviněný neplní podmínky stanovené mu předběžným opatřením, orgán činný v trestním řízení může rozhodnout o uložení pořádkové pokuty, jiného druhu předběžného opatření nebo vzít obviněného do vazby.

Očekává se, že přijetí této úpravy pomůže v řešení situacích spojených s domácím násilím. Umožňuje totiž rychlou a účinnou reakci na násilnou osobu.

¹³¹ Druhé čtení v Poslanecké sněmovně, sněmovní tisk 617/0, 6. volební období, 2012 [cit. 6. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

¹³² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), sněmovní tisk 617/0, 6. volební období, 2012 [cit. 6. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

Dochází tak k přetrhání vazeb mezi ní a obětí nebo určitým okolím, a tím přerušení cyklu domácího násilí.

5.8 Návrh zákona o obětech trestných činů

Již delší dobu se ukazuje potřeba upravit nově postavení obětí trestných činů, neboť současná úprava není komplexní a neodpovídá ani závazkům plynoucím pro Českou republiku z předpisů Evropské unie. Návrh zákona o obětech trestných činů, který je nyní v legislativním procesu¹³³, má tuto situaci podstatně změnit.

Ačkoli účel zákona není explicitně vyjádřen, je jím bezesporu zlepšení postavení obětí trestných činů i mimo trestní řízení, zajištění citlivého zacházení ze strany orgánů činných v trestním řízení a respektování jejich důstojnosti. Při správném fungování nastaveného systému by mělo dojít ke snížení latence kriminality v případech, kdy oběť neoznamuje trestný čin právě z obavy před necitlivým zacházením.

Předmětem úpravy jsou tři oblasti:

- práva obětí trestných činů
- poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem
- vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů

V návrhu jsou vymezeny některé základní pojmy. Mezi stěžejní patří oběť, kterou může být pouze fyzická osoba, neboť jen ona může pociťovat újmu subjektivně. Nelze se ale spokojit jen s takto úzkým pojetím, takže za oběť budou považováni i pozůstalí po osobě blízké. Samostatnou kategorií pak tvoří zvláště zranitelné oběti, u kterých je způsobení druhotné újmy ještě znatelnější než u jiných osob. Vymezit zranitelnost je velmi těžké, může mít původ v různých okolnostech (osobní charakteristika oběti, povaha trestného činu, životní situace).

Došlo také k rozšíření katalogu práv obětí. Nalezneme zde právo na poskytnutí odborné pomoci, na informace, na ochranu před hrozícím nebezpečím, na ochranu soukromí, na ochranu před druhotnou újmou a na peněžitou pomoc.

Velmi pozitivní je zavedení ochrany před sekundární viktimizací, která vzniká v důsledku necitlivého přístupu orgánů státu (policie, orgány činné v trestním řízení, ale i dalších subjektů přicházejících do kontaktu s obětí). Mezi opatření plnící tento účel

¹³³ Druhé čtení v Poslanecké sněmovně, sněmovní tisk 617/0, 6. volební období, 2012 [cit. 8. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

patří například možnost zabránění kontaktu oběti s podezřelou osobou, žádost o výslech v přípravném řízení osobou stejného nebo opačného pohlaví, obzvlášť citlivé zacházení se zvlášť zranitelnou obětí nebo právo na doprovod důvěrníka.

Dalším novým institutem, který dosud náš právní řád neznal, je prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život, v zahraničí známý jako „victim impact statement“. Ve své podstatě znamená realizaci práva oběti být slyšena. Může hrát podstatnou roli při vyrovnávání se s traumatem, které trestný čin oběti mnohdy způsobuje. A zároveň umožní i obviněnému, aby si byl plně vědom toho, co činem způsobil. Pro soud to může být vodítko při individualizaci trestu a v rozhodnutích o náhradě nemajetkové újmy v penězích. Prohlášení lze učinit v kterémkoli stádiu trestního řízení a to ústně i písemně.¹³⁴

Podstatnou změnou oproti současné úpravě¹³⁵ poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů je rozšíření okruhu oprávněných žadatelů o tuto pomoc a to o oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ). Peněžité pomoc pro tyto oběti spočívá v úhradě nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy a to do celkové výše 50 000 Kč.

Poslední oblastí, které se zákon věnuje, je podpora subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů. Ta spočívá v poskytování dotací ze státního rozpočtu, na něž ale nebude právní nárok a můžou je získat pouze akreditované subjekty. Akreditaci uděluje Ministerstvo spravedlnosti pro služby poskytování právních informací a restorativní programy. Dále jsou zde obsaženy služby psychologického a sociologického poradenství, ke kterým je třeba registrace podle zvláštního zákona.

Návrh zákona reaguje na nedostatky současné právní úpravy. V první řadě přijetím komplexního zákona se zjednoduší orientace v dané problematice. Důležité je rovněž posílení práv obětí a poskytování účinnější pomoci a to i díky větší účasti neziskových organizací.

¹³⁴ GŘIVNA, Tomáš. Návrh zákona o obětech trestných činů. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 5, s. II.

¹³⁵ Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších změn

6 Prevence domácího násilí

6.1 Obecně k prevenci

Tak jako i v dalších případech kriminality, i v domácím násilí hraje jednu ze stěžejních rolí prevence. Neboť je efektivnější, ale i levnější¹³⁶ předcházet vzniku domácího násilí, než následně řešit složité případy.

Prevence kriminality se podstatněji rozšiřuje až ve druhé polovině 20. století, kdy se jí dostalo stejné pozornosti jako trestní represi. U kriminální politiky tak můžeme rozlišovat dva subsystémy a to trestní politiku zaměřující se na represivní strategie a uplatnění trestněprávního postihu. Druhý subsystém tvoří preventivní politika orientovaná na preventivní strategie a uskutečňování kriminálněprávních opatření. V užším smyslu chápeme prevencí kriminality jako „*soubor nejrůznějších aktivit mimotrestního charakteru orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů s cílem zastavit růst kriminality nebo docílit jejího zmenšení*“. Jedná se tedy o působení na faktory kriminality, na příležitost spáchat trestný čin, působení na potenciálního pachatele či oběť.¹³⁷

V literatuře se také setkáváme s různým dělením prevence kriminality. Podle obsahového zaměření se člení na sociální, situační a viktimologickou. Z hlediska okruhu adresátů pak na primární (adresována veškerému obyvatelstvu), sekundární (orientovaná na potenciální pachatele, oběti a kriminogenní faktory) a terciární (předcházení recidivy pachatele a oběti).¹³⁸

6.2 Prevence v případech domácího násilí

Hlavním úkolem **primární prevence** je srozumitelně popsat domácí násilí a seznámit s touto problematikou širokou veřejnost. To znamená, že tato prevence sehrává svou roli ještě v době, kdy k domácímu násilí nedochází. Je potřeba nastavit společenské vnímání na nulovou toleranci a zvýšit vnímavost okolí potenciální oběti, neboť čím rychlejší zákrok, tím méně bolestivé bývají následky.

¹³⁶ Více například Studie o ekonomických dopadech domácího násilí v ČR [cit. 10. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.profem.cz/clanky/?x=2362147>

¹³⁷ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef et al. *Kriminologie*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. s. 183.

¹³⁸ Více SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. s. 88-92.

Primární prevenci můžeme rozdělit do několika oblastí, kterým je třeba věnovat pozornost. V první řadě se bude jednat o rodinu. Protože případy násilí se vyskytují v intimních vztazích, je nasnadě začít volbou správného životního partnera a vytvářením zdravého rodinného prostředí. Výchova by měla vést k odmítání násilí jako prostředku prosazení moci a řešení konfliktních situací. Tady sehrává klíčovou roli již orientační rodina, kde dítě přejímá vzorce chování od svých rodičů a velmi často si je následně přenáší do své vlastní rodiny a partnerských vztahů. Vštípením správných hodnot by mělo pomoci každému rozeznat, co je ještě přijatelné chování a co tolerovat rozhodně nelze. Domácí násilí souvisí s problémem socializace a životního stylu jednotlivce. Proto by své pevné místo v prevenci měly mít především cílená výchova k manželství a rodičovství a na ně navazující síť manželských a rodinných poraden.¹³⁹

Dalším významným činitelem v oblasti prevence je bezesporu škola, neboť formuje názory dětí a mladých lidí a v mnohých případech dokonce supluje výchovu rodiny. Vzdělávací instituce mohou pomoci v boji proti domácímu násilí především diskusí a poskytováním dostatečného množství informací potřebných k vytvoření povědomí o tomto fenoménu a negativnímu postoji k němu. Vzdělávání musí být přizpůsobeno věku dětí a jejich rozumovým schopnostem. V současné době probíhá řada workshopů, především na středních školách.¹⁴⁰ A v neposlední řadě osvětovou činnost plní i edukační programy center a neziskových organizací, případně jiných institucí.

Důležitou úlohu při prevenci domácího násilí představují i masová média, protože mají moc formovat a ovlivňovat společenskou náladu, názory a přesvědčení. Jejich síla tkví nejen v informačních kampaních, které představují domácí násilí jako nebezpečný jev, ale jsou také schopny vyvolat celospolečenskou diskusi o potřebě změn právních norem. Tento normotvorný potenciál je spojen s prezentací konkrétních případů vzbuzujících empatie společnosti. Na druhou stranu je potřeba umět pracovat s jednotlivými kauzami, neboť necitlivé zacházení a sdělování podrobností z toho kterého konkrétního případu může způsobit oběti ještě větší újmu než samotné domácí násilí. Dalším problémem spojeným s medializací je inspirace pro nové pachatele

¹³⁹ ZAPLETAL, Josef. Kriminologické aspekty „domácího násilí“. *Kriminalistika*. 1997, roč. 30, č. 4, s. 323.

¹⁴⁰ V současné době probíhá série workshopů určených pro studenty středních škol pořádaná organizací proFem za podpory společnosti Avon v rámci projektu Avon proti domácímu násilí [cit. 12. 10. 2012]. Více na <http://www.avonprotidomacimunasili.cz/workshopy/>

ke spáchání stejného činu. Úloha médií by tedy měla spočívat v informování společnosti o celospolečenském problému prostřednictvím konkrétních kauz, ale i mediálních kampaní a tím docílení změny přístupu společnosti k podobným událostem.¹⁴¹

Jak již bylo řečeno, domácí násilí vděčí svému zviditelnění především ženským organizacím a feministickým hnutím. Právě pro druhé jmenované je stěžejní primární prevence, neboť případy domácího násilí jsou dle nich jen důsledkem dominantního postavení muže ve společnosti a rodině mající kořeny hluboko v historii. Proto si kladou za cíl změnu společenského klimatu vedoucí ke zrovnoprávnění mužů a žen.¹⁴²

Sekundární prevence nastupuje v okamžiku, kdy existuje podezření, že dochází k domácímu násilí. Snahou je včas identifikovat problém a následným zásahem zabránit zhoršení situace a minimalizovat rozsah škod. Mezi rizikové faktory napovídající, že v rodině může existovat domácí násilí, patří špatná komunikace mezi jejími členy, vzorce chování přenesené z orientační rodiny, přítomnost stresujících faktorů.

V případech domácího násilí na dětech je škola první institucí, která může rozeznat znaky domácího násilí. Proto je přímo nezbytné pravidelné proškolení učitelů a dalších pracovníků přicházejících do kontaktu s dětmi. V prvé řadě by se měli naučit poznat případy domácího násilí a upozornit příslušné úřady. Ale bylo by nesprávné si myslet, že jejich úloha je tímto vyčerpána. Učitelé by měli komunikovat s rodiči, vysvětlit jim důsledky neřešení dané situace, neboť oběť sama často není schopna reálně posoudit závažnost problému. Děti by rovněž měly získat oporu ve svém učiteli. Ten by je měl zdůraznit, že i ony mají svá práva a pomoci jim uvědomit si, jakou mají pozici a roli ve společnosti.¹⁴³

Skutečnou situaci na českých školách přibližuje průzkum občanského sdružení ROSA, který byl prováděn mezi učiteli pražských základních škol. Jak z tabulky vyplývá, až 26,5 % učitelů mělo podezření na domácí násilí v rodině svého žáka, ale nevěděli, jak nastalou situaci řešit. Naopak pozitivně je třeba hodnotit, že až pětina pedagogů se do situace aktivně zapojila.

¹⁴¹ KOZLOVÁ, Veronika. Masová média a domácí násilí. In: *Dny práva 2010* [cit. 13. 10. 2012].

Dostupné z WWW: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik.html

¹⁴² SMITH, Martha, STRAUS, Murray A. *Crime Prevention New Approaches*. Přeložila Alice Marková [cit. 13. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.domacinasili.cz/prevence/primarni-prevence-nasili-mez-partnery/>

¹⁴³ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 103-104.

Nemám s násilím v rodině žáka zkušenost.	6%
O domácím násilí v rodině svého žáka se nemohu nic dozvědět.	10%
Měl/měla jsem podezření na domácí násilí v rodině svého žáka, ale nemohu do situace vstupovat.	4%
Měl/měla jsem podezření na domácí násilí v rodině svého žáka, ale nevím jak do situace vstupovat.	27%
Už jsem řešil/a ve třídě situaci v rodině žáka, kdy docházelo k domácímu násilí.	14%
Už jsem řešil/a ve třídě situaci v rodině žáka, kdy docházelo k domácímu násilí, informovala jsem (nebo vedení školy) OSPOD či Policii ČR.	21%
Neodpovědělo	19%

Zkušenost učitelů s domácím násilím v rodině žáka. Zdroj: *Zpravodaj o. s. ROSA*. 2009, č. 1, s. 5-6 [cit. 15. 10. 2012].

Dostupné z WWW: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/rosa_ZPRAVODAJ__012009.pdf

Terciární prevence se zaměřuje již na projevené případy domácího násilí, přičemž se snaží zabránit jejich recidivě. Smysl těchto činností můžeme vidět ve zmírnění nepříznivých dopadů především na psychiku obětí, která je násilným jednáním silně narušena. Je možné vysledovat dva směry poskytnutí pomoci. Jeden se zaměřuje na pachatele domácího násilí, druhý naopak na jeho oběti. Ty totiž často nejsou schopny se vrátit k normálnímu způsobu života a potřebují podat pomocnou ruku. Pracovníci speciálně vyškolení pro poskytování péče osobám ohroženým domácím násilím nabízejí řadu služeb, počínaje psychickou, právní, sociální pomocí až po podporu svépomocných aktivit.

Nadále diskutovanou zůstává otázka **resocializačních programů** pro násilné osoby. Ačkoliv v zahraničí (severní, západní Evropa, ale i USA) jsou již značně propracované programy pro pachatele, v České republice chybí zatím komplexní řešení. Programy nabízející pomoc pachatelům zvládat jejich násilné jednání a postoje poskytují zejména jednotlivé neziskové organizace.¹⁴⁴ Ústřední myšlenkou je změnit pachatelovo násilné jednání a postoje.

¹⁴⁴ Například Diakonie Československé církve evangelické [cit. 15. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.diakonie.cz/kontakty/strediska-a-skoly-diakonie-cce/?s=program-pro-nasilne-osoby-pachatele-domaciho-nasili-a-osoby-ktere-jsou-agresivni-ve-vztazich> Persefona [cit. 15. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://persefona.cz/projekty.php?page=projekty-bezpecne-souziti-terapie-pachatelu2>

I v odborné literatuře¹⁴⁵ je upozorňováno na tento nedostatek: „*Státní zastupitelství spolupracují s Probační a mediační službou, ovšem možnost využít některých terapeutických programů pro tyto pachatele, které by byly přínosem jak pro pachatele, tak pro poškozené – oběti domácího násilí – není tak častá, a zejména programy pro tento typ pachatelů nejsou často k dispozici.*“

V širším kontextu můžeme v těchto programech vidět pomoc obětem samým, neboť napravený násilník neopakuje své činy. Přičemž recidiva u těchto činů je velmi častá. Jedná se tedy i o důležitý krok v prevenci tohoto společenského fenoménu. Cílem terapeutických programů je přesvědčit násilníka o odpovědnosti za násilné jednání a vypěstovat v něm kontrolní mechanismy, které by zvládaly zlobu a naučili ho sebekontrolu.¹⁴⁶

V úvahu přicházejí dvě varianty řešení – fakultativní či obligatorní účast. První uvedená možnost se uplatní v případě, kdy agresor po prvním násilném útoku vyhledá odbornou pomoc nebo u něho převáží strach ze ztráty blízké osoby. Úskalí tohoto řešení se samo nabízí. Řada dobrovolníků nedokončí celý program. Na druhou stranu povinná účast na terapii v sobě skrývá nebezpečí v podobě odmítnutí spolupráce, nebo v tiché a pasivní rezistenci.¹⁴⁷ Nicméně zahraniční zkušenosti ukazují, že lepších výsledků se daří dosahovat v případech, kdy byla účast na programu nařízena soudem.¹⁴⁸

Při hodnocení programů dochází k určité kontroverzi. Na jedné straně neexistuje dostatek důkazů, které by vypovídali o úspěšnosti respektive neúspěšnosti terapie. Sebehodnocení pachatelů je ovlivněno minimalizací a popíráním vlastních činů. Oficiální údaje jsou nedostatečné, neboť jen malá část skutků je oznámena nebo je zahájeno trestní stíhání. Z tohoto pohledu se jeví nejvěrohodnější a nejspolehlivější ukazatel podklady od partnerů. Dalším argumentem proti zavádění programů je skutečnost, že na tyto terapie jsou poskytovány finanční prostředky místo toho, aby byly nabídnuty obětem. To ovšem nelze přijmout. Programy pro pachatele jsou jedním

¹⁴⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka et al. *Právo proti domácímu násilí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 98.

¹⁴⁶ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: proFem, 2008, s. 58.

¹⁴⁷ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 126.

¹⁴⁸ VANDUCHOVÁ, Marie. K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně. In *Pocita Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 583.

z prostředků, jak zabránit dalšímu násilnému jednání a v žádném případě nemají odvracet pozornost od služeb pro osoby, které byly oběťmi.¹⁴⁹

Jistou rozpačitost vyvolává skutečnost, že pomoc násilníkům by měla poskytovat stejná zařízení jako obětem. Panuje zde obava, aby se centra poskytující pomoc nestavěla na stranu oběti nebo naopak na stranu násilníka. Obecně je tedy přijatelnější přistupovat k terapii odděleně, vytvořit síť institucí zabývajících se pomocí obětem a na nich nezávislé instituce věnující se pachatelům domácího násilí.¹⁵⁰

6.3 Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014

Problematiku domácího násilí je třeba řešit systémově, neboť jen tak lze docílit uspokojivých výsledků. Jedním z důležitých kroků v tomto směru bylo přijetí Národního akčního plánu prevence domácího násilí na léta 2011-2014¹⁵¹, který vznikl na základě podnětu **Výboru pro prevenci domácího násilí** jako stálého orgánu **Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů**.

Výbor byl zřízen dne 1. 1. 2008 a mezi jeho činnost patří zejména předkládat návrhy opatření směřujících k prevenci domácího násilí a vytváření národní strategie pro prevenci a potírání domácího násilí, spolupráce s orgány veřejné správy, zástupci odborné veřejnosti a nestátních neziskových organizací, sledování statistických údajů o domácím násilí, navrhování opatření v oblasti prevence, podporování vzdělávání profesionálů přicházejících do styku s oběťmi domácího násilí, zpracovávání stanovisek a doporučení k návrhům právních předpisů.¹⁵²

Vláda schválila Národní akční plán prevence domácího násilí na svém jednání dne 13. 4. 2011. Kromě preventivních opatření zahrnuje i represivní složku a na jeho přípravě se podíleli odborníci z řad státní správy, justice, akademických pracovníků a neziskových organizací. Hlavní cíle toho plánu lze shrnout do několika oblastí:

¹⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; MACHÁČKOVÁ Radka; VITOUŠOVÁ, Markéta. *Domácí násilí: přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích : studie*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002. s. 91-92.

¹⁵⁰ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda et al. *Domácí násilí : kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 76-77.

¹⁵¹ Usnesení Vlády ČR č. 262/2011 o Národním akčním plánu prevence domácího násilí na léta 2011-2014 [cit. 17. 10. 2012]. Dostupné z WWW:

[http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/2F365FF868D12453C125787E003B1469/\\$FILE/262%20uv110413.0262.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/2F365FF868D12453C125787E003B1469/$FILE/262%20uv110413.0262.pdf)

¹⁵² Statut Výboru pro prevenci domácího násilí [cit. 17. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/12257/statut.pdf>

podpora osob ohrožených domácím násilím, děti ohrožené domácím násilím, práce s násilnými osobami, vzdělávání a interdisciplinární spolupráce, společnost a domácí násilí, analýzy a studie, legislativa.

První oblast se zabývá podporou osob ohrožených domácím násilím. Jedním z cílů Národního akčního plánu je zlepšení počtu míst v azylových domech specializovaných na domácí násilí, intervenčních, krizových a jiných center. Zároveň je nevyhovující rozložení poskytování služeb těchto institucí, které je nerovnoměrné a odvislé od dané lokality, ale především nedostatečné vzhledem k počtu osob vyhledávajících pomoc. K zajištění stejné úrovně služeb a zohlednění specifík domácího násilí má sloužit vytvoření druhových standardů práce s osobami postiženými domácím násilím, ale také druhové standardy pro utajení azylových domů. Jedním ze zvažovaných způsobů jak docílit zamýšleného výsledku je forma etického kodexu. Dalším opatřením pomáhajícím ohroženým osobám má být zřízení bezplatné non-stop telefonické linky, která tak umožní přístup k pomoci osobám bez finančních prostředků.

Specifickou skupinou vyžadující zvláštní přístup jsou bezesporu děti. Proto je na ně pamatováno i v rámci druhého pilíře Národního akčního plánu, který se zaměřuje na děti jako svědky domácího násilí a zlepšení jejich právního postavení. Důraz je kladen na dostupnost kvalitních zařízení, která jsou schopna poskytnout kvalifikovanou pomoc dětem a dále poskytující službu asistovaného styku s násilným rodičem. V případě, že dítě nemůže být po přechodnou dobu v péči ani jednoho rodiče, je třeba podporovat vznik volných kapacit pro ne-ústavní péči. V legislativní oblasti by mělo dojít k výslovné úpravě práv dětí, zejména k zajištění jejich ochrany, ale také úpravě otázky styku dítěte s násilným rodičem.

Třetí oblast je věnována práci s násilnými osobami. Cílem je zajištění terapeutických služeb pro tyto osoby a zavedení celorepublikových pracovišť zabezpečující systematickou práci. Je zde akcentována potřeba pomoci nejen oběti domácího násilí, ale i jeho původci, neboť se tak může předejít dalšímu protiprávnímu jednání. Mělo by tak dojít ke spuštění pilotního programu pro násilné osoby a jeho následné zhodnocení s možností využití získaných poznatků pro další rozšíření služeb. Zvažovány jsou dvě varianty účasti na terapeutických a resocializačních programech a to obligatorní nařízení léčby či dobrovolná účast násilné osoby.

Cílem oblasti věnované vzdělávání a interdisciplinární spolupráci je dlouhodobé a systematické proškolení odborných profesí přicházejících do styku s osobami ohroženými domácím násilím (lékaři, zdravotnický personál, učitelé, pedagogičtí pracovníci, sociální pracovníci, pracovníci sociálně-právní ochrany dětí, soudci, státní zástupci, politici, úředníci řešící přestupkovou agendu). Dalším bodem je rozšíření projektů interdisciplinární spolupráce, kdy například vytvoření specializovaných týmů v rámci Policie ČR by bylo vhodné přenést i do dalších oblastí, např. justice. Smysl interdisciplinární spolupráce lze vidět ve výměně informací a zkušeností mezi zúčastněnými subjekty a tím i získání zpětné vazby umožňující zlepšit kvalitu práce a seznámení se s možnostmi a kompetencemi jiných institucí.

Stranou pozornosti nemůže zůstat ani společnost, jejíž postoje a nálady se promítají do tvorby veřejného mínění. Proto je nezbytné odbourávat zakořeněné kulturní a sociální stereotypy panující v myslích lidí i přes snahu především nestátních neziskových organizací. Vhodnou formou mohou být například informační kampaně, osvětové aktivity, konference, ale také rozšíření výuky na školách. Společnost by se měla pokud možno co nejvíce zapojit do prevence a řešení problematiky domácího násilí. Protože řešit situaci může jen ten, kdo problém rozpozná a zároveň ví, kde hledat pomoc.

Šestou oblastí, kterou se Národní akční plán zabývá, jsou analýzy a studie. Vytčený cíl spočívá ve zmapování a zhodnocení počtu kvality a zaměření výzkumů, studií a analýz uskutečněných na území České republiky a co nejefektivnější využití poznatků z nich plynoucích. Zároveň se bude věnovat pozornost zatím opomíjeným tématům. Úsilí směřuje i k většímu zapojení vysokých škol, které by se samy měly aktivně věnovat výzkumům, analýzám a komparacím v rámci kvalifikačních prací.

Poslední okruh zájmu se věnuje legislativě v oblasti domácího násilí. Předně je nutné vyhodnocení stávající právní úpravy. Analýza by měla ukázat, zda je úprava efektivní a provázaná v oblasti občanskoprávní a trestněprávní, případně zvážit možnost jejího nahrazení jedním komplexním zákonem jak je tomu ve Španělsku nebo zachovat stávající formu. Dále je nutné vyřešit provázanost činností a předávání informací mezi orgánem sociálně-právní ochrany dětí, Policií ČR, intervenčními centry a dalšími poskytovateli sociálních služeb. Úvahy de lege ferenda směřují k otázce úpravy účasti násilných osob v terapeutických programech, zda má být fakultativní či obligatorní.

Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014 reaguje na aktuální situaci panující v České republice, kdy je třeba postavit se k této problematice čelem a řadou účelových kroků pomoci jak obětem domácího násilí, tak i jeho agresorům. Přičemž platí známé pravidlo, že prevence je levnější než represe, a proto je třeba nepodceňovat tuto oblast a poskytnout ji patřičné zázemí i po finanční stránce.

6.4 Občanská sdružení pomáhající obětem domácího násilí

Kromě aktivit na nejvyšší politické úrovni se nesmí zapomínat na nestátní neziskové organizace specializující se na pomoc obětem trestných činů. Neboť právě ony poskytují informace a rady důležité pro oběti domácí násilí potřebné k řešení aktuální situace, ale vyvíjí i preventivní aktivity zabraňující recidivě.

Jedním z významných subjektů věnující se této činnosti představuje KOORDONA – Koalice organizací proti domácímu násilí. Původně byla založena jako vyústění spolupráce neziskových organizací na společném projektu zabývající se medializací domácího násilí. V současné době se věnuje realizaci aktivit proti domácímu násilí. A to formou mediálních kampaní, tiskových konferencí, tematických výstav, ale také například pořádáním happeningů. Osobám ohroženým domácím násilím nabízí sociální služby a to včetně odborného sociálního poradenství v ambulancích poradnách, krizové pomoci ve formě krizových lůžek, telefonické krizové linky a azylového domu s neveřejnou adresou. Své preventivní aktivity zaměřuje také na děti, kterým je třeba věnovat zvýšenou pozornost, neboť jsou v tomto věku velmi citlivé a vnímavé na každý podnět. Další oblastí její působnosti je publikační činnost zabývající se problematikou domácího násilí a v neposlední řadě vzdělávání široké veřejnosti.¹⁵³

Existuje celá řada neziskových organizací, které poskytují nejrůznější služby, ale mezi nejčastěji nabízené patří krizová pomoc, azylové domy, odborné sociální poradenství a telefonická krizová pomoc.

Krizovou pomocí se rozumí poskytnutí pomoci osobám nacházejícím se v ohrožení života nebo zdraví, protože tyto osoby nejsou schopny danou situaci samostatně řešit. Do této pomoci je kromě stravy a ubytování dále zahrnuta terapeutická činnost a pomoc při prosazování zájmů. Azylové domy poskytují pobytové služby na

¹⁵³ KOORDONA – Koalice organizací proti domácímu násilí [cit. 20. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.koordona.cz/>

přechodnou dobu osobám, které se ocitly v nepříznivé životní situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí či pomoc při zajištění stravy, ubytování a prosazování práv a zájmů. Odborné sociální poradenství zahrnuje poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutickou činnost a pomoc při prosazování práv a zájmů.¹⁵⁴ Telefonická krizová pomoc se uskutečňuje prostřednictvím hovoru mezi volajícím a pracovníkem krizové pomoci, který pomáhá řešit životní situaci volajícího nebo mu zprostředkuje informace a podá kontakty na příslušné instituce.

Nelze opomenout i na významnou úlohu v procesu zákonodárném. Sice nestátní neziskové organizace nejsou nadány zákonodárnou iniciativou, ale protože denně pracují s osobami ohroženými domácím násilím, mají přehled o situaci. Ví, co je třeba změnit, co zavést nového a co naopak pro neúčinnost nadobro opustit. A tak prostřednictvím podnětů a účasti v poradních orgánech mohou napomoci ke změně legislativy.

Myslím si, že prevence je důležitou složkou boje proti domácímu násilí a je třeba jí věnovat patřičnou pozornost. I když společenská nálada jednoznačně směřuje k odsouzení takového jednání a nastavení mechanismů k jeho eliminaci, je nutné pokračovat ve společenské diskusi, proškolení příslušných pracovníků poskytujících pomoc jak obětem, tak pachatelům a stále zlepšovat nastavený systém v reakci na vznikající nové potřeby.

¹⁵⁴ Sociální služby [cit. 20. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/9#sszp>

Závěr

Domácí násilí představuje celospolečenský problém, který se dostal do povědomí společnosti až v druhé polovině 20. století, o to více pozornosti je mu věnováno současnou laickou i odbornou veřejností.

Úvodní část této práce jsem věnovala vymezení **pojmu domácí násilí**. Ačkoliv neexistuje jednoznačně přijímaná definice, neboť každý se na danou problematiku dívá z různého úhlu pohledu (sociologického, psychologického, právního), neznamená to, že by to bylo ke škodě věci. Důležité jsou zde projevy násilného jednání a tady už žádná pochybnost nehrozí. Už od prvopočátku byla snaha zjistit příčiny domácího násilí. Vývoj směřoval od jednofaktorových teorií, které se ukázaly jako překonané, k multifaktorovým odrážejícím skutečnost, že domácí násilí je nutno vnímat komplexně. Spojily proto poznatky z jednofaktorových teorií a vytvořily jediný model postihující vazby mezi jednotlivými činiteli.

Abychom mohli pochopit domácí násilí a jeho zákonitosti, je třeba zkoumat jeho hlavní aktéry. Již řada odborníků se snažila popsat typickou **oběť**, či **pachatele**. Úskalí tkví v tom, že takový prototyp vlastně neexistuje. Můžeme ale vyzorovat určité vlastnosti nebo společné rysy, které se velmi často opakují. Z povahy věci je známo více informací o obětech, které jsou ochotny obrátit se na odbornou pomoc a díky nim se dozvídáme i určité skutečnosti o pachatelích. Ačkoliv ve většině případů je možné učinit rovnítko mezi pachatelem-mužem, nelze opomenout ani na ženy jako násilné osoby. Jak vyplývá z posledních průzkumů, nemusí jít jen o okrajový problém a je třeba mu věnovat patřičnou pozornost. Zvláštní péči zasluhují také další skupiny obětí, mezi něž patří například děti či senioři. Při styku s oběťmi domácího násilí je potřeba postupovat citlivě, aby nedocházelo k sekundární viktimizace, která prohlubuje psychické následky.

Cílem mojí práce bylo zhodnotit vybrané instituty, které český právní řád nabízí k ochraně před domácím násilím. Významným mezníkem proto bylo přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který zavedl nové prostředky ochrany, a to konkrétně institut vykázaní realizovaný policejní složkou a nové předběžné opatření reagující na specifické potřeby domácího násilí.

Vykázání není, jak by se mohlo zdát, sankční prostředek, ale plní funkci preventivní v době, kdy jednání násilné osoby nenabývá takové intenzity, kterou je třeba řešit prostředky trestního práva. Poskytuje ohrožené osobě čas ujasnit si situaci a přijmout potřebná opatření a to v prostředí důvěrně známém a bez nátlaku ze strany násilné osoby. Z tohoto pohledu se mi zdá lhůta 10 dní jako přiměřená. Skutečnost, že vykázání nelze žádným způsobem zkrátit, ani na přání ohrožené osoby je rovněž třeba pozitivně hodnotit, neboť zabraňuje maření účelu vykázání, kdy pro agresora není těžké přesvědčit svou oběť, aby ho přijala zpátky do společného obydlí.

O tom, že tento institut je v praxi skutečně využíván, svědčí statistiky intervenčních center. I když realizována vykázání mají stoupající tendenci (výjimku tvoří roky 2008 a 2009), stále jsme se nedostali na úroveň Rakouska, respektive Vídně, odkud český zákonodárce čerpal inspiraci. Jednou z možných příčin je třeba vidět v rezervách v odborném proškolení policistů a vytvoření skupin specializujících se na případy domácího násilí. Jako fungující model je možné uvést systém uplatňovaný v Ostravě. Při podezření na případ domácího násilí nastupují jako první místní příslušníci policie. Pokud situaci vyhodnotí jako vhodnou k využití institutu vykázání, nastupuje tým „domácího násilí“, skládající se z policistů ze základních policejních útvarů, který realizuje samotné vykázání. Poslední složku tvoří důkladné vzdělávání všech osob účastnících se na případech domácího násilí a spolupráce s ostatními subjekty mimo Policii ČR. Tento model považuji za zdařilý a efektivní, protože zaručuje odborně provedené vykázání speciálně vyškolenými policisty. Dochází tak k minimalizaci chyb a zajištění jednotného postupu. A jeho rozšíření do ostatních oblastí České republiky by nemělo být nereálné.

Další významný institut představuje předběžné opatření podle občanského soudního řádu. Poskytuje nejen personální ochranu (soud může uložit násilné osobě povinnost zdržet se setkávání, sledování a obtěžování ohrožené osoby), ale také teritoriální (povinnost opustit společné obydlí, nezdržovat se v něm a nevstupovat do něj). Výčet jednotlivých zákazů je pouze demonstrativní, což poskytuje soudu dostatečnou možnost reagovat individuálně na jednotlivé případy. Pozitivně je rovněž třeba hodnotit krátkou lhůtu (48 hodin), kterou je soud vázán pro vydání rozhodnutí, neboť v případech domácího násilí je rychlý a aktivní zásah nezbytný. Doba trvání předběžného opatření byla stanovena na 1 měsíc s možností prodloužení za splnění

stanovených podmínek až na dobu 1 roku. Ochrana života, zdraví a lidské důstojnosti patří mezi základní lidská práva představující prioritu každého státu, ale je třeba brát v úvahu i práva násilných osob (především vlastnické právo, svoboda pohybu), která nemohou být omezována na neurčito.

Sporným místem zákonné úpravy je samotné určení místní příslušnosti k rozhodování o návrhu na předběžné opatření podle § 76b OSŘ, neboť je vázáno na společné obydlí účastníků řízení. To by ale znamenalo vyloučení řady subjektů z možnosti využití tohoto institutu. Zvláště citelné by to bylo pro osoby postižené stalkingem, které nikdy neměly společné obydlí se svým pronásledovatelem. Jejich jedinou šancí by zůstávalo nařízení předběžného opatření podle § 76 odst. 1 písm. f) OSŘ, které se využívá při ochraně osobnosti. Což je podle mého názoru zúžení odporující smyslu politiky boje proti domácímu násilí. Proto by ustanovení k určení místní příslušnosti vyžadující společné obydlí účastníků řízení mělo být speciální a v případě, že nelze takto určit příslušnost, řídit se § 84 a násl. OSŘ.

Další terminologickou nepřesnost nalezneme při prodlužování předběžného opatření. Zákon o Policii ČR váže účinky prodloužení na právní moc rozhodnutí soudu, ovšem občanský soudní řád používá pouze pojem vykonatelnost. Navazuje-li předběžné opatření na vykázání, způsobuje problém především soudům, které tak nemohou určit počátek jeho trvání. Proto by bylo vhodné sjednotit terminologii v zákoně o Policii České republiky a v § 44 odst. 2 nahradit výraz „vykázání se prodlužuje do dne právní moci rozhodnutí soudu“ slovy „do vykonatelného rozhodnutí soudu“. S prodlužováním předběžného opatření je rovněž spojen nejasný termín řízení „ve věci samé“, který je podmínkou úspěchu návrhu na prodloužení. Soudy nepostupují ve výkladu tohoto pojmu jednotně, a proto bych považovala za vhodné, aby v rámci právní jistoty došlo k přijetí definice nebo alespoň ke sjednocení judikatury, co lze všechno zahrnout pod tento pojem. Myslím si, že širší pojetí zahrnující kromě otázek společného bydlení rovněž rozvod manželství či upravení poměru k nezletilým dětem je v souvislosti s domácím násilím zapotřebí.

Významný prostředek ochrany představuje trestní právo, který by měl být z povahy věci využíván jen v nejzávažnějších případech, kdy nepostačuje jiné právní či mimoprávní řešení. Díky různorodosti projevů násilného jednání přichází v úvahu řada trestných činů, za nejspecializovanější lze považovat týrání osoby žijící ve společném

obydli (§ 199 TrZ). V oblasti procesního práva se jeví problematicky institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného vzhledem ke vztahům závislosti mezi pachatelem a obětí domácího násilí. V praxi by mělo být lépe využíváno možnosti, kdy souhlasu poškozeného není třeba, pokud z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Naopak pozitivně je třeba hodnotit připravovanou právní úpravu zavádějící **předběžné opatření i do trestního práva procesního a samostatný zákon o obětech trestných činů**.

V oblasti trestního práva bych dále považovala za vhodné doplnění trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ) do taxativních výčtů nepřekážení (§ 367 TrZ), resp. neoznámení trestného činu (§ 368 TrZ). Jak z povahy domácího násilí vyplývá, je potřeba pomoci zvenku, neboť oběť mnohdy není schopna objektivně vyhodnotit závažnost situace a podniknout příslušné kroky. Navíc je to signál pro veřejnost, že násilí ve vztazích není soukromou záležitostí, ale věcí veřejnou, do které je třeba se vměšovat. Výše uvedené podporuje i skutečnost, že příbuzný trestný čin týrání svěřené osoby je ve výčtech nepřekážení, resp. neoznámení trestného činu dávno uveden.

Není možné a ani správné spoléhat jen na represivní stránku boje proti domácímu násilí. **Prevence** představuje důležitý element při vytváření povědomí společnosti o tomto patologickém jevu. Je třeba nastavit veřejnost na nulovou toleranci k domácímu násilí. K tomu slouží řada informačních a mediálních kampaní pořádaných jak vládami jednotlivých zemí, tak i neziskovými organizacemi. V České republice je v tomto směru významný dokument **Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014**.

A v neposlední řadě je třeba věnovat patřičnou pozornost násilné osobě, protože nebude-li jí, nebude ani oběti. Již bylo mnoho diskutováno, zda zavádět a v jaké podobě terapeutické programy, které pracují s pachateli domácího násilí. Jsou nasnadě dvě možnosti. První znamená dobrovolnou účast na terapii, což v sobě skrývá úskalí v podobě nevyužití nabízené pomoci. Druhou alternativou, ke které se přikláním, spočívá v obligatorním nařízení léčby. Ovšem za předpokladu, že bude zajištěna systematická práce s těmito osobami proškolenými pracovníky. Zavedením sítě celorepublikových pracovišť by se měla zajistit stejná úroveň péče ve všech částech republiky.

Seznam zkratek

OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
PřesZ	zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
Sb. rozh. tr.	Judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek - část trestní
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
Národní akční plán	Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014

Seznam použité literatury a pramenů

Odborná literatura

BADINTER, Elisabeth. *Tudy cesta nevede : slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, 145 s.

BEDNÁŘOVÁ, Zdeňka; **MACKOVÁ**, Kateřina; **WÜNSCHOVÁ**, Petra et al. *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohrožených osobám*. 1. vyd. Praha: Acorus, 2009, 92 s.

BURIÁNEK, Jiří; **KOVAŘÍK**, Jiří; **ZIMMELOVÁ**, Petra et al. *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006, 108 s.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila; **MACHÁČKOVÁ** Radka; **VITOUŠOVÁ**, Markéta. *Domácí násilí: přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích : studie*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002, 143 s.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. uprav. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 439 s.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 150 s.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila; **VITOUŠOVÁ**, Petra et al. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, 191 s.

DUTTON, Donald G. *The domestic assault of women: psychological and criminal justice perspectives*. Rev and expanded ed. Vancouver: UBC Press, 2001, x, 337s.

DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s.

FELSON Richard. Reasons for reporting and not reporting domestic violence to the police. In **NATARAJAN**, Mangai. *Domestic violence: the five big questions*. Burlington, VT: Ashgate, c2007, xxvii, 572 s.

HUMPHREYS, Catherine; **STANLEY**, Nicky. *Domestic violence and child protection: directions for good practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2006, 224s.

HUŇKOVÁ, Markéta; **VOŇKOVÁ**, Jiřina. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva: (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. 1. vyd. Praha: Justiční akademie ČR, 2004, 248 s.

KELLY, Liz. Moving in the same or different directions? Reflections on recent developments in domestic violence legislativ in Europe. In SMEENK, Wilma; MALSCH, Marijke. *Family violence and police response: learning from research, policy and practice in European countries*. Aldershot: Ashgate, 2005, 263 s.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka et al. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 152 s.

MACHÁČKOVÁ, Radka. Domácí násilí – některé právní aspekty. In: *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, s. 85-143.
Dostupné z WWW: <http://www.ok.cz/iksp/docs/273.pdf> [cit. 6.10.2012]

MARTÍNKOVÁ, Milada; **VLACH**, Jiří; **KREJČOVÁ**, Soňa. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku – se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 99 s [cit. 3. 4. 2012].
Dostupné z WWW: <http://www.ok.cz/iksp/docs/362.pdf>

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; **POKORNÁ**, Dana; **TOUFAROVÁ**, Marie. *Partnerské násilí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008, 159 s.

NOVOTNÝ, Oto; **ZAPLETAL**, Josef et al. *Kriminologie*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, 527 s.

NOVOTNÝ, Oto; **VOKOUN**, Rudolf; **ŠÁMAL**, Pavel et al. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 599 s.

RADVANOVÁ, Senta. Ublížení dětem: nebezpečná rodina. In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, 491 s.

SOPKOVÁ, Eva. Násilie páchané na ženách a jeho důsledky. In **CVIKOVÁ**, Jana; **JURÁŇOVÁ**, Jana. *Piata ženy: aspekty násilia páchaného na ženách*. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, 2001, 385 s.

SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 290 s.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 1450 s.

ŠEVČÍK, Drahomír; **ŠPATENKOVÁ**, Naděžda et al. *Domácí násilí : kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 186 s.

VANDUCHOVÁ, Marie. K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně. In *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, 630 s.

VANGELI, Benedikt. *Zákon o Policii České republiky. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 458 s.

VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí: definice, popis, následky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004, 116 s.

VARGOVÁ, Branislava; **VAVROŇOVÁ**, Marie. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. Rosa, 2006, 89 s [cit. 23. 3. 2012].
Dostupné z WWW: http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/zlom_manual.pdf

VOŇKOVÁ, Jiřina; **SPOUSTOVÁ**, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přeprac. vyd. Praha: profem, 2008, 244 s.

Odborné články

CRHA, Lumír. Domácí násilí a vynucené zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním podle § 163a odst. 1 písm. d) trestního řádu. *Státní zastupitelství*. 2004, roč. 2, č. 12, s. 2-7.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila; **VITOUŠOVÁ**, Petra. Domácí násilí – nová legislativa první rok v praxi. *Kriminalistický sborník*. 2008, roč. 52, č. 3, s. 3-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí ve faktech a teoriích. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2002, roč. 3, č. 1, s. 1-3 [cit. 20. 3. 2012].

Dostupné z WWW:

http://www.genderonline.cz/uploads/80d0b4059231e64b36671633f0fbf8376f1efe9e_rocnik03-1-2002.pdf

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Muži jako oběti domácího násilí. *Právo a rodina*. 2010, roč. 12, č. 7, s. 9-14.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti domácího násilí [cit. 23. 3. 2012]. Dostupné z WWW: http://www.help24.cz/index.php?%20page=clanky&view=obeti_domaciho_nasili

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Threat assessment: psychologické posuzování nebezpečnosti výhružek a hrozeb. *Kriminalistika*. 2010, roč. 43, č. 2, s. 92-100.

ČUHELOVÁ, Kateřina. Počátek lhůty trvání předběžného opatření podle § 76b OSŘ. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 16, č. 22, s. 834-836.

ČUHELOVÁ, Kateřina. Právní nástroje ochrany před neoprávněným sledováním a obtěžováním. *Právní rozhledy*. 2010, roč. 18, č. 15, s. 557-560.

ČUHELOVÁ, Kateřina. Předběžné opatření ve věcech domácího násilí. *Právní rádce*. 2009. roč. 17, č. 1, s. 18-22.

ČUHELOVÁ, Kateřina. Zákaz setkávání otce s nezletilým dítětem a ustanovení § 76b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. 2008, roč. 28, č. 10, s. 41-42.

DÁVID, Radovan. Dítě jako účastník řízení ve věcech domácího násilí. In: *Dny práva 2010* [cit. 15. 4. 2012].

Dostupné z WWW:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik.html

FENYK, Jaroslav. Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 12, s. 630-632.

GABRIŠOVÁ, Veronika. Rozhodování policie o vykázání ze společného obydlí a správní řád. *Správní právo*. 2006, roč. 39, č. 8, s. 486-498.

ŘIVNA, Tomáš. Návrh zákona o obětech trestných činů. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 5, s. II.

HOLČÁKOVÁ, Gabriela. Ostrava jako kolébka dobré praxe v řešení případů domácího násilí. *Kriminalistický sborník*. 2009, roč. 53, č. 3, s. 57-59.

JELÍNEK, Jiří. K trestněprávnímu postihu domácího násilí. *Kriminalistika*. 2005, č. 4, roč. 38 [cit. 6. 10. 2012].

Dostupné z WWW:

<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2005/04/jelinek.html>

KOZLOVÁ, Veronika. Masová média a domácí násilí. In: *Dny práva 2010* [cit. 13. 10. 2012]. Dostupné z WWW:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/sbornik.html

KUBOVÁ, Olga. Muži, ženy a domácí násilí: k problému „genderové symetrie“ pachatelů a obětí domácího násilí. *Trestní právo*. 2004, roč. 9, č. 12, s. 6-12.

MATES, Pavel. Úkoly policie při řešení domácího násilí. *Právní rádce*. 2009, roč. 17, č. 1, s. 38-42.

PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Smysl násilí v dějinách. *Sanquis*. 2009, roč. 11, č. 65, s. 114 [cit. 15. 10. 2012].

Dostupné z WWW: <http://www.sanquis.cz/index1.php?linkID=art2210>

SMITH, Martha, **STRAUS**, Murray A. *Crime Prevention New Approaches*. Přeložila Alice Marková [cit. 13. 10. 2012].

Dostupné z WWW: <http://www.domacinasili.cz/prevence/primarni-prevence-nasili-mezipartnery/>

SVOBODA, Karel. Soudní praxe při vykazování násilníka z bytu. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 11, s. II.

ŠUBRT, Milan. Domácí násilí a vykázání. *Trestní právo*. 2011, roč. 15, č. 6, s. 18-24.

VÁLKOVÁ, Helena. Česká podoba stalkingu podle §354 TrZ v širších než trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 9, s. 257-263.

VANĚK, Jaroslav. Je specializace na domácí násilí u Policie ČR zapotřebí? *Policista*. 2007, roč. 13, č. 10, s. 3-6 [cit. 7. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2007/10/specdnas.pdf>

VANTUCH, Pavel. K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle § 354 trestního zákoníku. *Státní zastupitelství*. 2011, roč. 9, č. 2, s. 5-13.

VISINGER, Radek. Jak postihnout stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. *Trestněprávní revue*. 2009, roč. 8, č. 11, s. 331-336.

ZAPLETAL, Josef. Kriminologické aspekty „domácího násilí“. *Kriminalistika*. 1997, roč. 30, č. 4, s. 318-326.

ZBOŘILOVÁ, Klára. K problematice domácího násilí. *Kriminalistický sborník*. 2006, roč. 50, č. 4, s. 34-37.

Internetové zdroje

www.avonprotidomacimunasili.cz

www.bkb.cz

www.czso.cz

www.diakonie.cz

www.domacinasili.cz

www.donalinka.cz

www.drogy-info.cz

www.genderonline.cz

www.koordona.cz

www.law.muni.cz

www.mpsv.cz

www.mvcr.cz

www.ok.cz/iksp/

www.persefona.cz

www.policie.cz

www.profem.cz

www.psp.cz

www.rosa-os.cz

www.sanquis.cz

www.soc.cas.cz

www.vlada.cz

Judikatura

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2011, sp.zn. 3 Tdo 1378/2011

č. 11/1984 Sb. rozh. tr.

č. 20/1984 – 1 Sb. rozh. tr.

Ostatní

Doporučení č. 1582(2002) Domácí násilí vůči ženám [Text přijat Parlamentním shromážděním RE dne 27. září 2002 (32. zasedání)] In: *Násilí na ženách*. Informační kancelář Rady Evropy, Praha, 2004, 32 s.

Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině z 26. 3. 1985

Dostupné z WWW: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/recR_85_4e.pdf [cit. 15. 10. 2012]

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, sněmovní tisk č. 828/0, 4. volební období, 2004.

Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401> [cit. 15. 10. 2012]

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), sněmovní tisk 617/0, 6. volební období, 2012.

Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0> [cit. 6. 10. 2012]

Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, sněmovní tisk 298/0, 4. volební období, 2003.

Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=298&CT1=0> [cit. 6. 10. 2012]

Mezinárodní výzkum násilí na ženách - Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině. 1. vyd. Editor Simona Pikálková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, 152 s.

Dostupné z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/index.php3?lang=cze&shw=246> [cit. 4. 4. 2012]

Statut Výboru pro prevenci domácího násilí

Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/12257/statut.pdf> [cit. 17. 10. 2012]

Usnesení Vlády ČR č. 262/2011 o Národním akčním plánu prevence domácího násilí na léta 2011-2014 [cit. 17. 10. 2012]

Dostupné z WWW:

[http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/2F365FF868D12453C125787E003B1469/\\$FILE/262%20uv110413.0262.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/2F365FF868D12453C125787E003B1469/$FILE/262%20uv110413.0262.pdf)

VANDUCHOVÁ, Marie. *Domácí násilí a trestní právo.* Přednáška. Praha: Univerzita Karlova v Praze, dne 16. 11. 2011.

Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 23. prosince 2009, o provádění vykazání 166/2009

Dostupné z WWW: <http://www.policie.cz/clanek/zverejnene-informace-vykazani.aspx> [cit. 7. 4. 2012]

Právní předpisy

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 171/1993 Z. z., o Policajnom zборе, v znení neskorších predpisov

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Summary

Domestic violence and its prevention

The thesis is concerned with the problematics of domestic violence and its prevention. The aim of the thesis is to analyze the legal institutes that are provided by the Czech legislation for protection against domestic violence. The thesis is divided into six chapters each of which addresses special aspects of the problematics.

The first chapter introduces the phenomenon of domestic violence. It tries to define the notion of domestic violence, describe its features and forms so that these pieces of information can be used in further parts of the thesis. Subsequently, it deals with theories that try to explain the causes of domestic violence.

The second chapter is concerned general characteristics and personal traits of the perpetrator. Attention is also dedicated to gender aspects.

The third chapter concentrates on general characteristics of the victim and addresses the process of victimization, i.e. the transformation of a potential victim into a real one. Primary, secondary and tertiary victimization are to be distinguished. The next part describes the mental consequences of the victim of domestic violence. Special attention is given to individual groups of victims – men, children, seniors, women.

The fourth chapter surveys the relevant Czech legislation and legal institutes which have been established for the protection of victims against domestic abuse and violence. The attention is centered at the work of the police who actually deal with the cases of domestic violence. Apart from that, the necessity of their professional education in this area is emphasized.

The fifth chapter is concerned with the protection provided by the criminal law as a means ultima ratio. It surveys selected crimes and analyzes the institute of injured party's consent to the criminal prosecution. Furthermore, it is concerned with the proposal of the Act on Victims of Crimes.

The last chapter focuses on prevention of domestic violence that has so far been at the margin of attention. Apart from the government and its activities, the cooperation with non-governmental institutions is a necessary component of prevention.

Resumé

Domácí násilí a jeho prevence

Tato diplomová práce se zabývá problematikou domácího násilí a jeho prevence. Cílem práce je analyzovat instituty, které poskytuje český právní řád k ochraně před domácím násilím. Práce je členěna do šesti kapitol, každá se věnuje zvláštním aspektům dané problematiky.

Úvodní kapitola představuje fenomén domácího násilí. Snaží se vymezit pojem domácí násilí, popsat jeho znaky a formy, aby tyto poznatky mohly být následně použity v dalších částech práce. Dále se zabývá teoriemi příčin, které se snaží vysvětlit, proč k domácímu násilí dochází.

Druhá kapitola se věnuje osobě pachatele z hlediska jeho obecné charakteristiky a osobnostních rysů. Pozornost je také věnována genderovým aspektům.

Třetí kapitola se soustředí na osobu oběti z hlediska její obecné charakteristiky a zabývá se procesem viktimizace, tedy přeměnou potenciální oběti v oběť skutečnou. Rozlišujeme viktimizaci primární, sekundární a terciární. Další část popisuje psychické následky postihující oběti domácího násilí. Zvláštní pozornost je věnována jednotlivým skupinám obětí – muži, děti, senioři, ženy.

Ve čtvrté kapitole je zkoumána česká legislativní úprava a instituty, které jsou poskytovány k ochraně před domácím násilím. Pozornost se zaměřuje na práci policistů, kteří v praxi řeší případy domácího násilí a je zdůrazněna nutnost jejich odborného vzdělávání.

Pátá kapitola se zabývá ochranou poskytovanou trestním právem, které představuje prostředek ultima ratio. Zaměřuje se na vybrané trestné činy a z trestního řízení na problematický institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného. Dále se věnuje připravované právní úpravě zákona o obětech trestných činů.

Poslední kapitola se zaměřuje na prevenci domácího násilí, která zatím stojí stranou pozornosti. Kromě vlády a jejich aktivit je nedílnou součástí prevence také spolupráce s nestátními neziskovými institucemi.

Klíčová slova v českém a anglickém jazyce

Klíčová slova v českém jazyce: domácí násilí, oběť domácího násilí, prevence

Klíčová slova v anglickém jazyce: domestic violence, victim of domestic violence, prevention